

Slovenske národne vraže in prazne vére,

primérijane drugim slovanskim in neslovanskim.

Spisal J. Navratil.

I. del; 4. dalje iz „Letopisa“ 1888, str. 132—189;
(začetek l. 1885., str. 117).

Sv. Valentin (14. febr.).

temu svetniku priporočajo se v Motniku zoper bolečine v trebuhu. (Zapis. g. Križnik). Prim. str. 53, op. 1. Ta dan se „tiči“ ženijo — na Krškem. (Zapis. g. Romih). — Tudi nekod med štaj. Slovenci n. pr. v Pavlovcih itd., „in tisti dan najdeš lahko v mejah ¹⁾ povitic, giban'c in drugih vsakovrstnih jedij“. (Črtice“ 244.)

Taka vera je do malega tudi med hrv. Slovenci (kajkavci) v Varaždinu. (M. Valjavec v „Arkivu“ VII. 1863; 257.) Po belokranjski veri godí se pa to na Gregorjevo (12./3.), ki pride kesneje na vrsto. V Slovenskih goricah (na Štaj.) imajo ptiči na pust („fašenk“) v jutro do 5. ure „gostijo“; a na Čirkljan-skem ženijo se tiči stoprav 25. maja t. j. na sv. Vršana. Ondaj kanimo i mi „na drobno“ govoriti o tej ženitvi.

Na **Poljskem** nosijo nekod tega dne v cérkve laneno predivo ter pokladajo to daritev na tega svetníka oltar. (O. Kolberg: „Lud“ X. cz. 2; 205.)

Cehi velé: Ako nasadi gospodinja jajca („vejce“) na sv. Valentina dan, nijedno se ji ne skazí. (Ččm.“ 1856, III.; 67). — Staro pravilo kmetsko učí pa: baš .. narobe: „Na Valentinovo ne nasajaj nijedne ‚kure‘; drugače bodo piščanci slepi ali pa poginejo skoro. („Festkal. 1864; 65.)

¹⁾ Meja, pl. — e (f) = grm, „grnje“ ali grmovje — tudi belokranjski.

Nemške. Živina, katera na sv. Valentina oboli, — težko preboli („kommt nicht leicht wieder auf“), zato ker je ta dan nesrečen. Po nekaterih severnih Nemcev veri rodil se je namreč tega dne t. j. 14. febr.¹⁾ Judež Škarjot; zato je nesrečno in umre skoro vse, kar se rodi tega dne. (W. II. 79.)

Pust (skrajšana beseda iz „mesopust“²⁾) **Stsl.** —; **rus.** сыропустіе (n.), syropustie ali syropust (m.), мѣсленица mäslenica³⁾, **hrv.** ali **srb.** pôklade (f. pl.), mesojedje (f. pl.⁴⁾); **č.** masopûst; **č.-sl.** mäsopôst; **p.** mięsopust⁵⁾, zapusty.

Po naših mislih niso bile pustne veselice iz prva (pri preprostih ljudstvih) nič drugega nego dečinska, kesneje pa razuzdana radost, da se je po hudi, mrzli ali vsaj neprijetni zimi, vse prirode smrti,⁶⁾ vrnila zopet prelepa, topla, vse oživljajoča spomlad.

„Spomlad, spomlad ide, radujó se gorjanci na zapadni Tatranski panogi in pozdravljajo, ko se srečujejo po hudi gorski zimi. (Letop. 1878; IV, 139). — Treba pa vedeti, da se po toplih deželah spomlad začenja mnogo poprej nego pri nas; n. pr. pri Rimljanih úže 7. februarja meseca.“⁷⁾ Vse podoba je, da se je pustna slavnost, — ki se ovršava pri nas (in pri Nemcih) pustni torek, — v naše (kakor v nemške) kraje presadila s časom od Rimljanov oziroma Talijanov, ki ovršavajo pust („carnevale“) še dandanašnji z največjo slavnostjo in razuzdano radostjo — mnogi kot šeme opravljeni (s „šemo“ na obrazu), in to po večjih mestih po 3, po 8 dni pred pepelnico zapored.

To slutí pa po „liberalijah“ t. j. prazniku poganskem, ki so ga stari Rimljani ovršavali vinskemu bogu Bák u 17. marca meseca na čast.⁸⁾

¹⁾ Drugega sv. Valentina častí gorenjsko ljudstvo óni dan po sv. 3 kraljih (7. januarja ali prosenca), dasí ga pogrešaš celó v „Veliki pratiki“; nahaja se pa po nekaterih drugih . . . še večjih koledarjih. To ni tedaj národen praznik.

²⁾ Prim. laško „carne vale“ (lebe wohl Fleisch), č. maso-pust, p. mięsopust.

³⁾ Uprav „Butter“ = ali „Fastnachts-Woche“ t. j. zadnji pred-pustni teden; isto znači tudi „syrnaja nedělja“.

⁴⁾ Po Vuk. rječn.: „u Dubrovniku u krščanâ [t. j. katol.]; „a što su hrišćanima [t. j. pravoslavn.] poklade, ono krščani zovu pošljednji dan od poklada“. Gl. ondi: Poklade 530.

⁵⁾ Stsl. je pa „mesopust“ = post (abstinentia carnis in quadagesima).

⁶⁾ „Pri Grkih je obnebjé jasno in milo, ali vendar jim je bila zima podoba smrti.“ (Fr. Hub. „Letop.“ 1878; 2.)

⁷⁾ Tiedemann: „Zoologie“ III, 624. (Grim. „D. Myth“ II; 74.)

⁸⁾ Bák (Bacchus) zval se je namreč pri Rimljanih tudi Liber, a pri Grkih Bákchos (Βάκχος) ali Dioníz, uprav Diónysos (Διόνυσος) in še drugače. Njemu na čast praznovali so Grki poletni oziroma spomladni

Slavni pesnik Virgil pôje v svoji pesmi o poljedelstvu (II. v. 380 i. d.), da tudi avzonski kmetje, zarod trojanskih junakov¹⁾, praznujejo „liberalije“²⁾ z neopiljenimi granesi (ali slutvo-vrzi)³⁾ ob največjem grohotu ter si devajo na obraz strašne šeme iz izvotljene skorje ter kličejo Baka v veselih pesmih itd.

To je bil sedanji pustni slavnosti početek; (iz tega so s časom nastale tudi gledišne igre; Sepp II; 249—251) a Pust ali Kórent (Kurent), ki se naposled „pokopava“ t. j. meče v vodo ali pa sežiga, — znači uprav zimo, katere so se ljudje iznebili zdaj s prevelikim veseljem.

Da se slaví „Pust“⁴⁾ tudi še med Slovenci s slutvo-granesi, kaže nam naslednja pesem, ki jo pôje na Krškem po mestu na pustni torek preoblečen star mož, brenkaje na plunko (harfo), takó:

Naš'mu Fašenk' mal' je en let',
Na enem očesu bil je slep;
Mat se je čudvala,
K' sta mu zrastle dva rogá.

Mat' je bila „gnadlova“,
Oče je bil pa z Laškega;
On je rojen iz Toplic,
Svet' Matija mu bil je stric.

Naš ,ti' Fašenk' pros' Bogá,
Da mu stric kaj dote dá,
Stric je mislil ,somo tja'.⁵⁾
Nazadnje mu pa s'kirco dá.

Naš ,ta' Fašenk, stari mož,
Torb'co nosi, nič ni not';
Naš ti Fašenk' pros' Bogá
Da mu kdo kaj v torb'co dá.

Naš ti Fašenk vel'k svetnik
Za dekleta pomočnik;
Ktera mu kaj v torb'co dá,
Tista dobi že léč⁶⁾ možá.

Naš ta Fašenk vel'k svetnik
Tud za fante pomočnik;
Kteri mu bo kaj v torb'co dal,
— — — — —

(Zapisal g. Jern. Ravnikar.)

„Uže na večer pred pustom zbirajo se na Krškem otroci iz vsega mesta pred vikarijatno cérkvijo z razbitimi lonci, skledami, škafi, pokrovcí itd., uganjaje strašen ropot po mestu — menda nekaka slavnost („ofreht“) Kurentu na čast. Gotovo je to ostalo iz poganskih časov. Kaj takega nisem

praznik: „vélike (meščanske) dionizije“ početkom aprila meseca. (L. Preller: „Griech. Myth.“, I; 419. Prim. tudi „Letop.“ 1878; 1.)

¹⁾ Grški naseljniki, ki so prebivali po nekdanji Avzoniji t. j. srednji in dolnji Italiji.

²⁾ Razumevaj: takó kakor atiški kmetje

³⁾ „Versibus incomptis ludunt risuque soluto

Óraque corticibus sumunt horrenda cavatis

Et te, Bacche, vocant per carmina laeta . . .“

⁴⁾ Po nemškem vplivu popustili so nekateri Slovenci to domačo besedo ter pravijo zdaj „Fašenk“ (iz nemške: Fasching-Fastnacht. Prim. „Črtice“ 196, 197, 198 in 199.

⁵⁾ Nm: sém in tja.

⁶⁾ Nm: let's (letos).

videl še nikjer.“ (Isti.) Uzrok takemu ropotu razložili smo uže l. 1885; 182.

L. 1829. ovršávali so Metličani pustni dan z velikanskim Pustovim sprevodom. Pred tém so jahali in svirali godci na konjih. Za njimi nosili so 4 ošemljeni možaki na nosilnicah Pusta (slamnatega moža), ki sta ga z obéh strani bóžala črna dimnikarja vsak s svojo metlo po našemljenem obrazu; a za njim pomikala se je po ‚mestu‘ proti cérkvi dolga vrsta raznoličnih smešno opravljenih šem („maškor“). Nekatere so imele tudi ‚živinski‘ rep; jeden dečak pa bil preoblečen v žensko opravo, rekši: „Pustova nevesta“, ki pa ni kar nič žalovala, nego zbijala v éno mér nepristojne ali razuzdane šale.

Nepristojno in razuzdano zaletavale so se tudi repate (moške) šeme, črno ali pa rdeče in žolto po obrazu pomazane, še pred tem sprevodom v dekle, katere so hodile v Obrh (mestni ‚zdenec‘) po vodo, ali se pa vračale s polno ‚čobrico‘ na glavi domóv.

Uže se je ta šémasti in šémasti sprevod bližal župni cerkvi, — kar se prikaže iz za cerkve tedanji, za vero in za božjo čast tako vneti Metliški kaplan . . slavni Baraga, gre s palico v roki šemam naproti, in ko jih sreča, ustavi se baš pred godci, izvleče pri tej priči izpod suknje sveto razpelo, in držeč ga proti Pustovemu sprevodu, zakriči v sveti jezi na ves glas: „Križajte ga! križajte ga drugič!“

Vse se presenéti (ostrmf); šema debelo gleda šemo; sprevod se ustavi. Živa duša se ne upa oglasiti; samo jeden izmed godcev jahačev, pred katerimi se je bil ustavil Baraga, zašepče drugim tovarišem predržno: „Hajd! naprej; pogázimo ‚f . . ja‘! . . . Pa nijeden ni drznil poslušniti ga; jeden izmed jahačev, ki se je bil prestrašil tako predrznih besed, krenil je s konjem pri tej priči skozi najbližjo ulico ter odhajal skokoma tam, kder si je bil izposodil konja. (Bil mi je ta godec jahač slučajno najbližnji rojak.) — Zdaj se začne z drugimi godci vred obračati po malem vès sprevod nazaj; pregoreči Baraga pa, misleč, da je Pust na nosilnicah živ, ni si mogel kaj, da ga ne bi bil posvaril zarad tolike pregrehe, ker ga namreč ni sram, da se kot kristijan in človek, stvarjen po božji podobi ‚ponižuje‘ tako.

Po teh besedah zagrohotali so se, to se zna, nehoté na glas vsi óni, kateri so jih ‚čuli‘. — Vrli Baraga spozna zdaj svojo zmoto ter se vrne v ‚proštijo‘ . . vès zariščen¹⁾, ker se je bil za-nj tako smešno završil ta znameniti prizor, ki me je samovidca pretresel ter mi se vtepel v glavo tako, da ga

¹⁾ ‚Zariščiti se‘ (belokr.) = zarudeti (za-rdeti).

pametim živo še dandanes, dasi nisem bil ondaj navršil še četrtega leta, ter ga ne zabim vse „žive dni“.

Slišal sem praviti, da so nesli potlej Pusta „na Kolpo“ ter ga „hitili“ (vrgli) z mosta v vodo, in tako „Pusta“ ali „Kórenta“ pokopali, kakor pravijo temu običaju Slovenci drugod.¹⁾ Prim. gledé koroških in štajerskih Slovencev malo dalje str. 57.

V Motniku so pred „nekimi leti“ na pustni dan vodili po trgu „komelo“: vodniki so se napravili vselej ko daljni popót-niki iz „jutrove dežele“ ter ostajali pred hišami, kjer so se nad'jali sprejema in . . . bokala vina. (Zapis. g. Križnik). — Tudi ta „komela iz jutrove dežele“ méri menda na spomladni začetek.

Ženini in neveste, kateri so se menili [tam] oženiti in omožiti, [pa se niso], „vlekli so poprej ploh“ na pustni dan. Umé se, da so to sramotno delo drugi opravljali namesto njih. Zdaj se jim le „reče“, da bodo na pustni dan vlekli ploh. (Isti.) Prim. tudi „Črtice“ 196 zarad štaj.-slovenske dežele. — Drugod se godí to po navadi na pepelnico; zato priobčimo o tem še nekoliko takih in drugačnih podatkov pod besedo: pepelnica (pepelnična sreda).

Ako ni pred pustom nobene proke v „duhovnji“, pravijo v Motniku in po drugih duhovnijah Motniške okolice, da je šel letos skóz („skuz“) volk. (Isti.)

Koroški Slovenci pravijo: „Kar se pustne dni prede, vse miši snedó. (Rož. Zapis. K. Pečnik.) Tudi Nemci trdijo isto. (W. II; 80, § 98); pa i drugače. (Ondi, kder čitaš tudi to: Pred solncem napredi pa gospodinja nekoliko nitij in omikaj malo prediva!)

Štajerski Slovenci: Če se pustni dan melje, rado nad tisto hišo grmí; če se pa prede, kače krog hiše lazijo. („Črtice“ 196.)

V Gorjanskem (na Krasu): Ako se pustni dan šiva, prideje kače v hišo. („Letop.“ 1882—83; 341; 1. r.). V Slovenskih goricah: Na pust ali „fašenk“ ne sme nihče šivati, sicer bi kokoši nesti ne mogle. Prim. nemško vražo: Na pustni dan ne smeš šivati ali krpati, drugače zašiješ kuram zadnjico (m. danjo), da ne bodo „nesle“ vse leto. (W. II. 80; § 98).

V Rožu (na Koroškem) je na pustni dan uže zgodaj vsa mladina „na nogah“. Po vasi vozijo samokolnico („gare“), in

¹⁾ Metličani in mnogi drugi Slovenci (vem, da pretežna večina) pravijo po navadi „Kórent“, (a ne „Kórent“); v Solkanu pri Gorici pa „Kóre“ (-eta); a Tolminci in sploh gorenji Sočani: „Kóret“ (nm: „Kóref“). Gl. „Letop.“ 1882—83; str. 208 p. b; Kóre in str. 209 p. b; *Krn.*

pri vsaki hiši ukradejo „nekaj“ slame in sena. To zapeljejo potém na kak visok hrib. Tam vtaknejo slamo in seno v moško obleko, in tega „moža“ nesejo na visoko ostrv.¹⁾ Zvečer, ko solnce zajde in „Ave Marijo“ zazvoní, tedaj ga pa „zažgejo“. Zdaj začnejo vsi pričujoči vpiti in vriskati in „naslednje“ (nasled) péti ter z zvonci „prlinkati“. To se vrší, dokler „slamnati mož“ vès ne „pogorí“. (Zapis. K. Pečnik s tem dodatkom, da zdaj še ne vé, kaj pojó). — Da ta „slamnati mož“ brez imena ni nikdo drugi nego Pust ali Kórent — mislil si je menda uže vsak čitalec sám.

Nekod na slovenskem Štajerskem hodijo na pust . . . „maškori“,²⁾ vsakovrstno opravljeni. Eni z biči pokajo, drugi orjejo³⁾, nekteri zjahavajo, k o k o t a sprevajajo ali ploh vlečejo. („Črtice“, 197.)

V Sevnici „Kurenta“ iz slame narejenega slovesno skoz trg nosijo ali vozijo, pozno na večer pa v Savo vržejo. (Ondi 84; prim. tudi str. 85); v Slovenskih goricah denejo pa mladeniči Pusta (iz slame narejenega moža) na kak voz in hajdi ž njim na kak travnik, „kjer ga v pozni noči zažgejo“. To se pravi „Pusta pokopati“. (Ondi 198.)

Za mladih nog slišal sem v Metliki to vražo: Na pust se mora plesati in visoko skakati, zato da bóde lan visok ali velik. (Zdaj čujem, da ní tam več te vraže, ki pa še jako lepo cvete po nemških deželah. Prim. W. II. 81. Iz navedenega uzroka skače nemška gospodinja v Šleziji itd. plešoč na pustni torek tako visoko, kolikor se dá. (M. Busch 106.)

Če raste na polju preveč osata, prežene se po Kobaridski véri, ako se škropí na pust z „buljno vodo“. („Bulja“ (n. pl.) národna jed na Kobaridskem. Iz „turšične“ moke se zamesi z gorkim mlekom, a tudi z vodo; — dodane se „grozdovljíča“⁴⁾ in že v to testo vlije raztopljene slanine z „ocvirki“ vred. Z roko se potém napravi „bulje“, večje od jajca, a take podobe ter dene v vrelo vodo kuhat. Voda, ki ostane, zove se „buljna voda“). Ko je neki kmet ravno takó preganjal škodljivi osat, pristopi k njemu neki gospod, ki ga poprašá: „No kaj pa delaš?“ — „Osát preganjam; kaj pa ti delaš (vendar ga je tikal), „če smem vprašati?“ — „Jaz pa tebi

¹⁾ Belokr.: stôg (m.), hrv. stožina (po Cig.-V: stožir, roglovača, Hüfelstange).

²⁾ Kranjski Slovenci pravijo „maškore“ ali „maškore“ (ž.), tujka (iz „Masken“).

³⁾ Po snegu za debelo repo. (Prim. „Črtice“ 85.)

⁴⁾ Prim. „grzdovlje“ (uprav: grozdovlje) v „Letop.“ 1882—83; 203. — J. N.

véro (namreč v vraže), dejal je gospod in izginil. Bil je . . hudič. (Vrsno. Zapis. g. A. Gabršček).

V Zagorju za Savo so pred ,nekimi' leti Pusta (slamnatega možica) ,v vozu' vozili od hiše do hiše, kjer so se nadejali dobrega sprejema in še pijače po vrhu. Eden je imel pik („kramp“), rovnico ali ,matiko', ter začel jamo kopati pod kapom pred vežnimi vrati. Ko bi se jim ne bil gospodar zadovoljno odkupil z vinom ali ,v denarjih', pokopali bi bili Pusta ondi, hiši v sramoto. Z jako velikim hruščem vrgli so ga naposled v Savo ali pa v Mandišibo (M'diš'co'), ker teče ondi blizo mimo ta in ona. (Zap. g. Križnik.)

Na pustni dan se morajo razne burke uganjati, da je potlej ,debela repa'. (Motnik. Zap. isti.)

V Dravskem polju (na Štaj.) plešejo in bobnajo večji dečki (vojaški oblečeni) pri vsaki hiši za „debelo repo“. („Črtice“ 197; 4. r.; prim. ondi tudi str 85.)

Nekateri ta dan sejejo présad¹⁾ („flance“); ker je pa pod milim nebom navadno še sneg, vsejejo jih pa pod kozolcem. Pravijo, da se iz tega présada zelje potlej ne izpridi v kadi. (Motnik. Zap. g. Križnik.) — Na pustni dan se morajo prati preděna (štrene“), da se potlej raje beli platno. (Ondi.)

Po nekaterih krajih slovenskih, zlasti v Laščah, pravijo Kurentu celó: „svéti Kórent“, a Tolmincem in sploh gorenjim Sočanom je Kóret t. j. „Kuret“ zaščitnik kúretini — brez dvojbe zarad jednakozvočja'. Prim. „Letop.“ 1882—83; 209 p. b. *Krn.*

Hrvati in Srbi pravijo pustu ,poklade'. (V izvirnem jeziku o ,pokladah' Žumberskih):

„Kada dodje ovaj ,svetak', napnu ,djetca' u kući ili gdje vani zibalo, t. j. privežu uže²⁾ ili lanjan na oba kraja te³⁾ gore vse po redu sjedaju i jedno drugo ljulja⁴⁾, a kada nastane večer, skupe se⁵⁾ momci te se obuku u krabuljadu (maškaradu) i idu od kuće do kuće; izmedju sebe⁶⁾ izaberu si jednoga za vodju, koga moraju svi slušati; ako se koji od njih nadje, koj ga nebi slušao, odmah ga na njegovu zapovjed povale, te mu sve⁷⁾ iz šale dadu batine⁸⁾; jer koji god što v krabuljadi dobije, to nosi, pa on tužio neznam kome. Kada dodju u koju kuću, počmu plesati i svakojake ludorije zbijati, samo da im taj dan obično u veselju prodje. Sutra dan pako, kada tko u čiju kuću dodje, ,običaju' mu metnuti na stolac

¹⁾ Domača (belokranjska) beseda namesto tujke: „flance“ (iz „Pflanze“). V Novem mestu sem nekđaj slišal celó ,flancate'. — J. N.

²⁾ Vrv; — ³⁾ ter; — ⁴⁾ niha (ziblje); — ⁵⁾ zberó se; — ⁶⁾ tako je po naše: „izmed sebe“, a ne: „iz svoje srede“ po nemškem kopitu: „aus ihrer Mitte“; — ⁷⁾ samó; — ⁸⁾ ,palic', t. j. po r . . .

mjeh i u njem prosa ili kakvog drugog žita, ponajviše pako tricah (posijah¹⁾), na „koga“²⁾ onaj, koji tada u kuću dodje, sjesti „može“³⁾, i to tvrdo, što znači, da će kvočka to radje⁴⁾ na jajah sjedjeti, kad piliće poleže; a prije, nego li otidje iz kuće, mora rogulje⁵⁾, te š njimi po peći iznutra malo postrugati, što znači, da će se radje kokoši kuće držati i u svome stanju⁶⁾ kopati, gdje budu jaja nosile, a ne u tudjem. Kad to sve ovrší, onda stopram prodje doma; s toga⁷⁾ se i „neda“ nitko taj dan u tudju kuću, bojeći se, da nebi mora o na mjehu sjedjeti, ili kao što⁸⁾ oni kažu⁹⁾, „kvocati“¹⁰⁾. „Arkiv za povjestn. jugoslav. VII (1863); 334—35.

Srbom je „bijela nedjelja“ = zadnji teden pred vélikim postom t. j. „zadnji predpustni teden“; „bijeje pòklade“ zovejo „pa „zadnje predpustno nedeljo“.

V Črni gori hodijo po vaseh zadnji predpustni teden („uz bijelu nedjelju“) šeme („maškare“), in deca se namažejo s sajami, obesijo na-se zvoncev, nagrdijo se kakorkoli še drugače pa hodijo po vasi od hiše do hiše, ter prosijo sira, masla, jajec itd. Kder jim ne dadó ničesar, ondi potegnejo z jajcem ob vrata. (Vuk: „Život i obič.“ 18—19.)

Ob isti dobi („uz bijelu nedjelju“) zberó se „djevojke v jedno hišo ter prineso“ „pokladnicu“ t. j. sira, smetane („skorupa“¹¹⁾ itd. (Ondi.)

V Risnu (v Dalmaciji) obleče se zadnje predpustno nedeljo nekoliko dečákov v kožnato (kožuhasto) opravo, in to narobe, to je tako, da je kosmata stran od zunaj, našemijo se z različnimi repi in záplatami ali krpami („dronjicima“) ter obesijo na-se zvoncev; jednega pa oblečejo za žensko, ter mu dadó v naročje . . povito déte („povijeno) dijete. Ti dečáki („momci“) zovejo se dedje („djedovi“), a óni v ženski obleki: dedova baba („djedova baba“). Kolovratijo po mestu vès dan, poskakujóč i ljubeć (poljublujajoć) njo in dete, ter zbijajoć takó smeh; za njimi pa vršelo dece, ki vékajo; „Bu, djede! bu babo!“ (Ondi.)

Jako zanimljiv je nekdanji predpustni običaj Dóbrovniški, ki smo ga imeli v mislih uže na 152. str. (1. op.) ter se nahaja popisán v Vukovem „rječniku“ (828) p. b. „Čoroje“, m. (u Dubr.): Čoroje, vila in turica hodili so¹²⁾ za ljudovalade o predpustu („za vremena republike uz mesojedje“) kot šeme.

¹⁾ Posěj; — ²⁾ t. j. na ta méh („mjeh“); — ³⁾ more (tu bolje: mora); — — ⁴⁾ rajé (rajše, -a); — ⁵⁾ „burkle“; — ⁶⁾ stanje (tudi belokr.) poslopje, Gebäude; — ⁷⁾ zato; — ⁸⁾ kakor; — ⁹⁾ pravijo; — ¹⁰⁾ kokati (kakor kočka).

¹¹⁾ Neka Bela Kranjica rekla je nekdanj pred máno: „škralupec“.

¹²⁾ Isto besedosledje čitaš i pri Vuku.

Čoroje je¹⁾ imel kosmato opravo, (po kateri so bili prišiti kakoršnikoli repi, a posebno lisičji), na obličju šemo („obrazinu“), v roki pa zeleno vejico („zeleno grančico“) ali šopek cvetic („kitu cvijeća“). — Vila je²⁾ bila oblečena v bélo žensko opravo, po nji pa opasana z rdečim trakom, („crvenom pantljikom“), in s takim so³⁾ ji tudi rokavi nad laktom bili zvezani; na glavi je imela bélo pečo („pokrivalo“) in venec iz cvetic, a po obrazu⁴⁾, na katerem je bila ‚obrazina‘, z rdečim trakom obšit kos sivega sukna⁵⁾, ki ga je prizdigovala, kedar je plesala . . . V roki je nosila nekak kolač („lúk“) na tri ogle, opletan vès s cveticami. — Pri turici, ki je bila kakor najjemenitnejša („najglavnija“) med njimi, ni se človečja glava niti videla, nego je nad njo na dolgem kosmatem vratu bila konjska glava z ‚velikimi‘ zobmi, ki je bila napravljena tako, da so se usta od zdolaj lahko odklépala in sklepala ter zmérom hlatala („klocala“⁶⁾); a noge je imela kosmate in zdolaj kakor pri tici („u tice“). Poleg njih je hodil bobnar, ki je bobnal v eno mér. Prvič so hodili na ‚sretenije‘, to je na Svečnico; 2. febr. po starem koledarju⁷⁾, in potém vsak svetek do vélikega („čas[t]noga“) posta. Prvi dan so hodili tudi skozi stolno cérkev („sabornu crkvu“), a na svetega Blaža (3. febr. po st. k.) hodili so i pred kneza. Gredóč so se po ulicah sem pa tam mudfli; vila in čoroje sta plesala, a turica je v eno mér hlatala s svojimi zobmi. Priprosti ljudje so pravili, da je taka žival kakor turica nekđaj bila zarés, pa da so jo ujeli in ubili; književniki njihovi pa pravijo, da so je to delalo v spomin nekđanjemu vojnemu („ratnome“) bogu Turu(?).

A gledé „Srba-graničara“ piše N. Begović (83) p. b.: Čarojice tako (v izvirnem jeziku): „Čarojičari zovu se koji idu u „čarojice“. Od Nikolja pa do Božića idu⁸⁾ čarojičari. Skupi se njih po nekoliko „virauna“⁹⁾ — veli vrijedni Delić — ‚oma-

¹⁾, ²⁾, ³⁾ Isto besedosledje čitaš i pri Vuku; — ⁴⁾ „preko lica“ (prim. na 157. str. 4. op.); — ⁵⁾ „sur, a, o“: siv (grau) po Drobničú: bled (blafs von Farbe, coloris pallidi) po Vuku „rječn.“ 726; po I. Filip. pa tudi = nsl. rjav (braun), zagorelo-siv (dunkelgrau) in „kohlenbraun“.

⁶⁾ Prim. v Vuk „rječn.“ (276) tudi besedo: „klocalica, eine hölzerne, dem Pferdekopfe ähnliche Maschine, deren Mund man nach Belieben auf- und zumachen kann“; tedaj podobna konjski glavi. Vuk je tudi v Požarevcu 1807. léta videl o predpustu („uz mesojedje“) v dvoru kneza Miloša . . . , kako se ‚momci‘ igrajo s tako ‚klocalico‘: jeden se obleče na priliko kakor čoroje (sic) pa ž njo zgodaj hlata ter straši žene in deco. Gledé imena se je Vuk tñ menda zmótil, ker je ondi napisal i te besede: „Ovaku je glavu imao u Dubrovniku čoroje, [uprav turica, kako čitaš zgoraj po istem Vuku].

⁷⁾ Prim. pod napisom: Svečnica (1888, str. 186, op. 1).

⁸⁾ T. j. ‚hodaju‘ (hodijo); — ⁹⁾ čudna beseda, vem da tujka, ki je pogrešam pri Vuku i. dr.

škaruje¹ se, ugare se,²) a jednoga načine kao „jarca“³), privežu mu bradu od kučina³), objese mu zvono; bronze⁴), ili nosi u ruci, pa klepeče tako, idući od kuće do kuće, te prose. Ko ih oće da pušta u kuću, oni igraju (plešejo), skaču po kući, jarac mekeče, a oni pjevaju“ [koledniško pesem, ki pa nima ničesar praznoverskega ali bajeslovnega v sebi].

Pravili smo uže večkrat, kako se nekateri narodni običaji (oziroma vraže) selijo od svetka do svetka, — od dobe do dobe — iz znanih in neznanih uzrokov. — Najsi hodijo ti našemljeni „čaroičarji“ med „Srbi-graničari“ z „jarcem“ ali kozlom vred samo od sv. Miklavža do Božiča, (a ne o predpustni dobi, kakor so hodili nekdej v „Dubrovniku“ čaroje, vila in turica), in dasi tega kozla ne pečejo na ražnju — ni pravemu Bogu, niti kakemu krivemu na čast: pa se nam vendar dozdeva, da je ta kozel kolikor toliko v rodu ónemu kozlu, ki so ga poganski Rimljani darovali o „liberalijah“ vinskemu bogu Baku. Prim. Virgil. „Georgic.“ II. vr. 395—6⁵) in Sepp II. 250.

Hrvati na otoku Korčuli (v Dalm.) imajo na pustni dan (na poklade⁶) to navado, da pripeljejo v vás živega vola, pa kateri dečak ga udari s sekiro na prvi mah tako, da se zruši (zgrudi) vol vès omamljen kot mrtev na tla, óni dečak je potljej „kralj“, ki sme po stari národni pravici ta dan zapirati dajati tudi tatove in druge hudodelce . . v prazno rupo („čatru“, Cisterne). — Najprej pripeljejo vola uprav k „lanskemu kralju“; ako ga ta na prvi mah podere tako, kakor je treba, tedaj ostane on še to leto kralj; ako mu pa izpodletí, tedaj stoprav sme kateri drug poskusiti svojo srečo. — Ubitega vola pa spečejo ter se gosté ž njegovim mesom vsi vaščani, svirajo na meh („mišnice“ = mješnice) ter igrajo kolo⁷ vès dragi dan — do večera. (P. u. p.)

Kdo se ni domislil nehoté „dúhovskega (binkoštnega) kralja?“ — Ta naš (pustni) kralj mora si zaslužiti to čast s posebno spretnostjo, da podere živega vola z ugodnim uspehom na prvi mah, dočim si jo mora kakšen drug junak pridobiti z odlično spretnostjo pri pretékanju.

Na **Slavonskem** ima posebno zdravilno moč pustna kuhinjska cunja („pokladni žmak“), ki se odbere uže „na badnjak“ ter rabi od božiča do pepelnice („čiste sréde“) za umivanje

¹) Ugariti (nagariti) se: s sajami namazati se; — ²) kozla; — ³) tulje, terjače, oslak itd. (Werg.); — ⁴) kravji zvonec, klepača.

⁵) „Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram Pinguique in veribus torrebimus exta coturnis.“

Po Šubičevem slovenskem prevodu l. 1863:

„Za rogé pak pelján stojí kriv kozel u gaju,
Tolsti da drob njegov, prežimo' na leskovih ražnjih.“

kuhinske posode. S to cunjjo teró („taru“) kravam vime in stegna, zato da bolj molzejo („više mleka dadu“). — Velé, da je dobra tudi za tvóre ali bule¹⁾: voda se segreje, vlije v stópo; cunjja se potém v to vodo namaka in ž njo pari tvór. — Isto tako delajo, ako si vol orjóč ob jarem ogóli („ubije“) vrat, — ali če okolje volk katero živinče. Kos take cunjje („prnje“) zapalijo in kadé [kedar koli], da se odvrne od živine vsaka nezgoda („nepogoda“). — Naposled se obesi na plot, da ne zahajajo kokoši na sosedovo dvorišče, da nesó, da hodijo v kurnik („kokošnjak“), in da jih ne grabi kragulj. — Mast z jestvin, katere se kuhajo na pust, nabirajo ter ž njo različne živinske rane mažejo itd. (Ilić 119).

V Slavoniji zakopajo' namesto Pusta — pustno babo („pokladnu babu“), a ne na pustni dan, nego na pepelnico, ki ji pravijo Hrvati „čista srěda“.²⁾ L. Ilić, 116—117. Tako je bivalo vsaj do l. 1846. o velikem joku in stoku („medju oplakivanjem i jadikovanjem“).

Isto tako „pokápajo“³⁾ Švedi pustno babo („Fastnacht“; sic) v podobi stare babe v pepelnico sredo. — Nekdaj je bivalo tako tudi v znamenitem „Kelmorajnu“ to je v Kolonji (Köln). „Illustr. Welt“ 1887; str. 347. — Tudi na Češkem (po kmetih) pokopáva se Bak ali Pust („bachus“, „masopust“) še zmérom na pepelnico, in to po navadi — v vódo, kamor ga nosijo na nosilnicah kakor mrliča. Po nekaterih vaseh ob meji moravski napravijo pa za-nj nalašč posebno pokopališče ter ga pokopljejo z vsemi sprevodnimi obredi — če je samo móči — v sneg. („Festkal. 1864; 63.)

V Praških pivovarnah pokopávajo pa Pusta ali Kó-renta, (ki mu pravijo uprav „Bachus“) še vedno na pustni dan. Oblečejo ga prelepo, a smešno kakor velikanskega možaka . . s pipo v ustih; v jedno roko mu dadó vrč, v jedno pa kupico ter ga posadí v poslopju v kakšen kot na sod tako, da kaže gledalcu hrbet. Sod pa postavijo vselej med zelene mladike, pisane zastave, papirnate vence in svetle svetilke. Včasih jim je pa za Pusta živ možák. Med različnimi šemami, ki se sučejo okoli Pusta, nahaja se tudi kakšen pavliha („pajac“), Žid, Pustova („Bakova“) žena' itd. Posebno pavliha pa Žid skrbita za dobro zabavo ter zbijata v tamen razne šale. — Stoprav po enajstih zvečer bíva Pustov sprevod z godbo. Ne nosijo ga pa na pokopališče niti v vodo, nego v dvorano v prvo nadstropje; in ko postavijo tja nosilnice s tem čudnim mrličem, slaví ga kakšen govornik z „ganljivim“

¹⁾ „Nicine“, Beulen.

²⁾ Po sedanji hrv. pisavi: „srieda“; — ³⁾ hrv.-slov. oziroma belokranjski: „pokápati“ (v impf.) = pokopávati.

govorom. — Za sprevoda, zlasti pa za tega govora žaluje in javka Pustova žena, da je strah, dočim jo drugi tolažijo na vso moč. Po govoru pusté Pusta zgoraj v dvorani ter se vračajo vsi, veselo popevaje z godbo nazaj, in pust je pri kraju. — Ako je pa ‚za Pusta‘ . . živ možák, odnesó ga dostikrat na dvor ter vržejo z nosilnic na kup pepela, nalašč pripravljenega; vsi prisotni obsujejo ga zdaj s pepelom, in Pust je . . pokopan.

Ceške vraže. V katerem kraju ni o predpustu svatbe, tam bóde tisto leto malo gosj, ali bodo pa nesle jajca ‚jalova‘. („Ččm.“ 1856; III, 67). Kdor poslednje pustne dni prede, temu miši lan razgrizejo. (Ondi).

Z „medveda“ (našemljenega človeka), ki hodi zadnje pustne dni po vasi, trgajo si gospodinje grahovice, s katero je ovit, ter jo devajo goski v gnezdo, zato da bi dobro izvalila (ondi). Tako trgajo češke gospodinje grahovico tudi z ónega „medveda“, ki ga vodijo mladeniči in dekllice od hiše do hiše v pohode, da pleše z vsako gospodinjo, pa tudi z deklči. Grahovico devajo gospodinje i pod kokle v isti namen. Mladeničem in deklicam pa podelf kaj vsak gospodar in vsaka gospodinja, misleč, da je „medvedov“ pohod hiši na srečo. Zvečer hodijo vsi v krčmo na ples ter poskakujejo čez nemoč visoko, *zato da bodo konoplje visoke ali velike.* (P. u. p.). Pri Hanušu „B. Kal.“ 80 pogrešamo tega praznovérskega uzroka. Prim. tudi Krolm. I. 71—72 („Festk.“ 1864; 49).

Med **Poljaki** (Poznanjskimi) preoblači se pa na pustni torek („w ostatni Wtorek“) po več dečákov za medvede („niedźwiedzi“), ki hodijo uganjaje različne burke od hiše do hiše sami, ali jih pa vodijo vodniki na vrvcáh. (Kolbg. „Lud“ IX; 123). Vendar je pri nekaterih Poljaki — a ne na pustni torek, nego pepelníčno sredo — tudi taka navada, da opletajo jednega samega dečáka od glave do nog z grahovico, ki mu jo naposled zderó z života ter vržejo v vodo. Ta običáj zovejo „topienie balwana“, t. j. utápljanje balvana.¹⁾ (Kolbg. XVIII; 46). Razlago zvemo kesneje.

Pred l. 1830 vozili so Poljaki nekod na pustni torek po vasi tudi petelina ali kokóta ter pobirali za občno pojedino („uczta“). Ondi XI, cz. 3; 144. — Štaj.-slovenske šeme („maškori“) sprevajajo na pust še dandanes tudi kokota. („Črtice“ 197). Da odsekujejo Čehi petelinu o predpustu glavo, ali ga

¹⁾ Prvotni pomen besedi balvan (ali bolvan) utegnil je biti: blód (Block, Klotz), pozneje kip (idolum) itd., a naposled, zlasti pri Poljaki: „malik“ (abgott, Götze). Gl. Mrong. in Linde; prim. tudi Mikl. lex.² 11 in Matzen 1870; 18 p. b. „balvan“, ki je nekaterim Poljakom tudi to, kar „slamnat mož“, kakeršnega so Poljaki metali v vodo o drugih pri-likah. O tem pozneje.

pa obešajo na pustni torek . . . zvmemo na drobno z dozdevnim uzrokom vred malo pozneje.

Poljski „kulig“ ali „kulik“, ki znači po Lindeju (II²; 546), Mewe, „Wasservogel“, Faschingslustbarkeit, Fasching, Carneval, Faschingsschwärmeri; po ustn. poročilu pa tudi „Faschingszug“ in „Faschingsschmaus“ (pustno pojedino), — utegne strinjati se kakorkoli z nemškim (binkoštnim) običajem, ki se zove „Wasservogel“ (povodni ptič), a ni ptič; nego nekod (n. pr. v Avgsburgu) dečko, ves od glave do nóg s trstiko opleten, ki ga vodita dva druga dečka, z brezovimi mladikami v rokah, po mestu, ter ga naposled pomočita v vodo. (Grim. „D. Myth.“ II²; 745¹). — Akoprem se poljski „kulik“ ne ovršuje tako, vendar je mogoče, da so mu po tém ali takem običaju Poljaki nekđaj zdeli ime. Da se vrši jeden običaj o binkoštih, drugi pa o pustu, — to našim mislim ni na potu; slišali bomo skoraj, da n. pr. uprav Poljaki sodijo in obglavljajo „Pusta“ na pepelnico, kakor Čehi „kralja“ o binkoštih. Poljaki sami ne ovršavajo svojega „kuliga“ ali „kulika“ osédobi več tako, kakor nekđaj. Po Lindejevih besedah l. c. je bil „kulig“ podoben veselemu pustnemu obhodu s šemami (s pisanim glumačem, „arlekinom“) in z obilno popivko (neki „od Popiela“); po Kolbergu („Lud“ IX; 121) bili so pa „kuligi“ na Poznanjskem še početkom tega veka o pustnem času vzajemne šaljive zabave („maskarade“) po graščinah („dworach“) med prijateljskimi sosedi in okolične mladine. Imeli so tudi vsi obrazine t. j. šeme na obrazu.

Še dandanes vozijo se o pustni dobi po Krakovskem poljski graščaki in velikaši k prijateljem (sosedom in meščanom) na obilo obloženih kólih, (a neošemljeni) na veselo pustno zabavo in pojedino („kulik“). P. u. p.

Rusi ovršavajo svoj pust (pravijo mu „maslenica“²), vès teden pred svojo pustno nedeljo z različnimi pustnimi veseljami, ki so našim kolikor toliko podobne ali pa kar nič. — Tudi Rusi „pokopavajo“ (sežigajo) svojo „Máslenico“ koncem máslenice. (H. Roskoschny: „Russland Land u. Leute“. Leipz. brez letnice I; 167). — Uže prvi dan po pustni nedelji začénja se Rusom véliki post. Pri njih ni po tém takem pustnega ponedeljka in torca ali našega in nemškega „pusta“, ki mu velé Rusi zato res „némeckaja maslenica“ (nemški pust), kakor nam je priobčil g. dr. M. Murko; — tudi „némeckaja

¹) „Ob hier“ — piše Grimm — „der sommer statt des winters stehe, ob der schilfknaube den winter, ein anderer laubknaube vielleicht den sommer bedeute, oder der verkleidete [knaube] regen erwirken solle, lasse ich unentschieden.“

²) Izrekuj: „másljanica“, kakor tudi piše Dalj, a ž njim vred i „nova šola“.

masljana“ (Dalj II²; 308 p. b. „maslo“). Nekod ovršavajo maslenico stoprav po veliki soboti ter ji pravijo „široka[ja] masljanica“. Pod tem napisom piše „Husa“ (izr. Njiva) 1887. l. na 158. str. tako: „Kak i teper,¹⁾ masljanica v starinu spravljalas²⁾ osmimidnevny m prazdnestvom poslé³⁾ velikoj suboty, kogda obyknovenno pominali umerših.⁴⁾ Poslé etogo pečalnago⁵⁾ obrjada⁶⁾ izmėnilos⁷⁾ nastroenie i peredavalis⁷⁾ všem masljaničnym potėham.“ V istem listu (str. 152 in 153) vidijo se na podobi sredi viharja in zameta (snega) med čudnimi šemami tudi kozel, medved in petelin, a namesto našega Pusta ali Kurenta tako zvani „masljaničnyj děd ali dědko“ z dolgo sivo brado.⁸⁾ Kozel, 2 medveda in „dědko“ (le-ta brenkaje na balalajko) sedé vsak na svojem velikanskem ponvenjaku¹⁰⁾; izza teh čudnih podob gleda pa na-nje iz velikanskega lonca, (ki rabi za tako peko), poosėbljena „Masljanica“ t. j. tolsta in obilna ženska prijaznega lica v národni opravi, a brez kake „lične“ (obrazine).

Taka (poosebljena) „Masljanica je ruska posebnost, ki je stoprav l. 1887 po imenovanem listu prišla na dan. Kozel, medved in petelin nahajajo se, (kar smo že slišali) tudi pri drugih narodih indoevropskih med „pustnimi živalimi“, če tudi ne sedéč na velikanskih „blinih“, ki značijo menda tudi nekdanjo žrtvo pogansko.

Ruska vraža učí kmeta tako: „Kakoj denj masljany krasny, v takoj denj sej pšenicu“ (Dalj II²; 308), t. j. kateri maslenični dan¹¹⁾ je lep, tak dan sej pšenico. „Nenastje v voskresenje pered masljanoj, k urožaju gribov“, t. j. [ako je] deževje v nedeljo pred maslenico, [bode] obilo gliv — kakor po binkoštnem dežju. Letop. 1888; 176.

Nemci pravijo v nekem kraju pri Tibingi slamnatemu možu: pustni medved („Fastnachtsbär“). Temu privežejo na vrat svežo krvavico ali pa mehur krvi. Obsodivši ga, odsečejo mu glavo, ter ga pokopljejo — očiten dokaz, da je ta človečja podoba po imenu „medved“ izprva res značila zimo, ki je morala biti končana. (Prim. M. Busch, 43).

Nemški učenjaki sodijo po svojega naroda pustnih navadah in mislih (vražah in praznih verah), da je vse to ostalo po kakem poganskem svetku, ki so ga nekdanji Nemci pra-

¹⁾ Zdaj; — ²⁾ praznovala se; — ³⁾ po; — ⁴⁾ kedar so po navadi spominali se mrtvih; — ⁵⁾ žalostnega; — ⁶⁾ obreda; — ⁷⁾ prepuščali se; — ⁸⁾ pustnim veselicam; — ⁹⁾ podoben je maliču (Berggeist, Bergali Wichtelmännchen); — ¹⁰⁾ Pfannkuchen, r. „blin“, ki je iste korenike kot naš mlinec. Prim. Mikl. lex. str. 31 in 372 p. b. „blin“ in „mlin“ (placenta).

¹¹⁾ T. j. oni teden pred pravoslavnim velikim postom.

znovali bogu Donarju (svojemu gromovniku) in boginji Frigi¹⁾ na čast, in da je bil ta svetek predsvetek spomladi (prave zime završetku). Prim. W. II; str. 80; Reinsb. Dür. „Festkal“ 1864; 61.

Po naših mislih ni bilo pod nemškim podnebjem o t i dobi nikakega povoda kakemu (narodnemu) svetku. Baš ta — pred pravi spomladanski svetek vtaknjeni „predsvetek“ dokazuje, da se je tudi na Nemško presadil iz tuje, toplejše dežele laške, (kder se je Rimljanom začénjala spomlad uže 7. februarja meseca; Grim. „D. Myth.“ II²⁾: 74.

Z drugimi Evropci vred pritikalí so Nemci novemu svetku tudi kaj „iz svojega“ t. j. kakemu starejšemu narodnemu svetku vzetega; preselila se je k novému tudi kakšna stara vraža koncem zime, oziroma o spomladnem prazniku iznašali so slamnato podobo (zimo) ter jo vtapljali ali pa sežígali, — tako so potlej o postu delali in delajo nekod še dandanes tudi s „slamnatom možem“, W. II; str. 35, 68 in 81; a to se zove po nekaterih severnih in po južnih krajih nemških: Pusta pokopávati („den Fasching begraben“). Prim. „Festkal a. B.“ 1864; 60—61.

Zvečer pred veliko nočjo (poprejšnjim spomladnim praznikom) zažigajo Nemci seosebno po severnih krajih slamo na kolih, češ: dokler seže dim, dotle ne more naškoditi vreme poljščini. Tako delajo Nemci nekod še zdaj na pustni večer. (W. II. str. 67, 68 in 81). — Kakor o božiču, tako mora biti tudi na pustni večer uže vse dopredeno; drugače ponesnaži koželj Harka. (Torklja, uprav Pehtra baba). Simrock: Handb. d. D. Myth. 6. izd. (1887); 381. — Kakor na bádnik, tako mora po nemški vraži človek jesti oziroma gospodinja skuhati po sedmero ali devetero jedil, da bode novcev in vsega na prebitek v hiši. (W. II. str. 65 in 80). — Na Bavarskem, v Avstriji, po severni Nemčiji itd. morajo se na pustni večer péči ponvenjaki („Kräppel“ ali „Kreppel“, Pfannenkuchen). Kdor jih ne péče, ne more biti vse leto vesel. (Simrock: o n d i 381; W. II; str. 80, ki je z Grohmannom vred („Appollo 36“) tudi te misli, da so utegnili nastati iz darilnih kolačev (poganskih). — Kdor ne jé ta dan prest brez soli, oslovska ušesa dobí. (W. II; str. 80). Tako se grozí nemška vraža ónemu, kateri ne zavžije na veliki četrték nikake zelenjave. (W. II, 71; Letop. 1887; 158). Na pust ne sme nihče šivati; sicer bi zašil kuram zadek (Bürzel), da ne bi mogle „nesti“ vse leto. (W. II. 80). Isto pravijo z drugimi besedami tudi štaj. Slovenci. „Črtice“

¹⁾ Frigg ali Friga (severna Freija); nadeli so ji poleg več drugih imen tudi „Perchta“, ki se je izprevrgla nekaterim Slovencem v Pehtra (babo), česar novi čitatelji morda še ne vedó vsi.

196. — Na pustni dan se ne sme presti, sicer preja gine (schwindet das Garn). W. II., str. 80, § 98. Prim. tudi Vernalek. „Mythen und Bräuche“ 1859; 293.¹⁾ — Smetje se ne sme iz hiše (sobe) nositi na gnoj, drugače bi utegnil kdo čarati ž njim. (Ondi²⁾). — Na pustni večer je treba plesati in visoko skakati, zato da bo velik lan. (W. II. 81.), [M. Busch 1877; 196]; ista vraža je tudi pri kranjskih Slovencih; Pri štaj. Slovencih mora pa mladina zelo plesati — za „debelo repo“. Prim. „Črtice“ 197 zg. in zd. — Pri Čehonemcih morajo same deklne plešoč, skakati, da bode velik lan. (Grohm. 95). — Kajkavci v hrvatskih Podstenah pa velé; „Če se na pust visoko skače, ondaj bodo konoplje visoke; ako se pa široko skače, onda bode repa debela.“ (Po u. p.).

V Oldenburgu in na Vestfalskem je še vedno ta navada, da se na pustni dan kakemu petelinu odseče glava, kar se tolmači tudi z nekdanjo žrtvo (W. II; 81). Tako ubijajo petelina ob isti dobi tudi v Basumu (na Hanoveranskem) in v Škociji; nekdanj so ga ubijali tudi Angleži. (A. Kuhn. in W. Schw. „Nerdd. S.“ 1848; 371 510.) Med Čehonemci obavljajo tak glavosek nekoč dečaki s koso, pa samo o cerkvenem proščanju; a nekoč ubijejo ubogega petelina s cepcem, potem ko se dotičnemu dečaku zavežejo oči. Kateri ga naposled ubije, óni dobi petelina za plačilo ter gre potlej z drugimi tovariši v krčmo, kder ga gosté kot „zmagovalca“ — na svoje troške. — Pri Česki Lipi (jako ponemčeni) zavežejo se o proščanju oči celó kaki deklini na selski trati (Dorflplatz), pa katera ubije takó petelina s cepcem na jeden máh, ona se razglasi potém za kraljico („Festkal.“ 419 i. dr.).

A vredno je spomina, da v vojvodstvu saksonskem (Halberstadt) dečaki z zavezanimi očmi ubijajo petelina pod povezenim loncem skritega — o Kresu Ivanjskem. (A. Kuhn Nordd. S. 1848; 391³⁾). V okolici od Knežjega lesa (Fürstenwalde) do Slovanskega bukvoja (Wendisch-Buchholz) na jug devajo pa pod lonec kako darilo. (Ondi 385⁴⁾).

Čehi odsekujejo še po nekaterih krajih na šaljiv način petelinu glavo, ako je kde kakšna svatba v predpustu; v oko-

¹⁾ Štaj. slov. vraža pa veli; „Če kdo na pustni dan prede, s tem kače k hiši privabi.“ „Črtice“ 197 zdol.

²⁾ Štaj. slov. vraža uči pa drugače. Prim. „Črtice“ 196 zdol. in 197 zgor.

³⁾ Tako tudi okoli Králikov (Grulich) ob češko-moravski meji — pa samo v ponedeljek po proščanju („Festkal“ 1864; 419).

⁴⁾ Pri Metliki sem pa na belokranjskih svatbah videl za mladih nog pod milim nebom večkrat, kako se je zdaj ta, zdaj oni dečak o velikem smehu vseh gledalcev trudil na vso moč, da bi z zavezanimi očmi in s palico v roki razbil prazen lonec. Tako je ostal od prvotne žrtve (petelina), na posled — sám lonec.

lici Hrudimski (Chrudim), obeša pa rabelj — tudi na šaljiv način — petelina na vislice, ako se svatuje pri bogatih ljudeh na pustni torek. („Festkal.“ 1864; 52 in 53; Vernaleken 303 do 304). — Nekod mora biti petelin črn. (Grohm. 123).

Na **Moravskem** odsekávali so pred l. 1848. Hanaki v v Rokatnicah (Roketnitz) pri Prerovu (Přerov, Prerau) na pustni torek glavo ovci. (P. u p.). Kakor glavosek „petelinski“, tako nas spominja tudi „ovčji“ kake poganske žrtve. Petelinova žrtva nas spominja črnega petelina, slovanskemu maliku Svetovitu posvečenega.

Bolgari, ki ovršavajo svoj pust (syrnico“, tudi „karnaval“) po različnih krajih različno, vozijo nekod 2 dni pred velikim postom po ulicah tudi slamnatega moža, ki ga utaplajo na posled. (Priobčil Bolgar g. Čulić).

Nemci (na Švabskem) vodijo na pustni dan tudi še „pustnega medveda“, zime znak, kakor pri Dancih tako zvani „gadebasse“ (Gassenbär). „Festkal.“ 1864; 61—62; prim. Grim. „D. Myth.“ II² 736. Čehonemška šega istega dne: medveda voditi („den Bären auszuführen“), strinja se do malega s češko šego in vražo. (F. A. Schmalfuss, Prag 1851; 88.)

Za pustni dan izposodili so nekateri severni Nemci „medvedu“ za tovariša od božičnega običaja tudi jahača na belcu („Schimmelreiter“), katerega je bil učeni A. Kuhn v svoji poprejšnji razpravi¹⁾ in to po naših mislih po pravici razglasil za Vodana; potlej se pa premislil, ter se ni upal več trditi tega izvestno.²⁾ Prim A. Kuhn und W. Schwartz. „Nordd. Sag. u. M.“ Leipz. 1848; 369. — Tako so v Stari okrajini („in der Altenmark“) prenesli tudi tepežkanje — na „pustni dan“. Tega dne hodijo hlapci in dekletje od hiše do hiše tepežkat tudi po tako zvani Slovanski deželi („Wendenland“). Isti, ondi na 369 str.

Ob Tigurskem jezeru (Züricher See) pokopavajo Nemci „Pusta“ (slamnatega moža) na pustni dan, zažigaje ga s plamenicami na visokem drogu. — V vasi Matt (v isti Švajci) mečejo pa na pustni večer še „kresna kolesca“ — uprav zažgane „štirioglate deščice z okroglo luknjo“ k višku. (Da se godí to med nekaterimi Slovenci na „kresni večer, povedali smo z uzrokom vred uže v Letop. 1887; 117—118.

Vremensko prerokovanje. Slovensko: Če so pustni dnevi deževni, je tisto leto dosti sočivja. (Pri Črnomlju. Zap. gosp. Kupljen). Če je moker plot, bode dosti fižola. Če je pust na knalu, bode velika noč na péči. (Na Krškem. Zap. g. Romih).

¹⁾ „Ueber das Verhältniss Märkischer Sagen und Gebr. zur Altdeutsch. Mythologie.“

²⁾ „Märk. Sagen u. Märchen, Berl. 1843 (v predgov. str. V).

Pepelnica (pepelnična sreda).

Stsl. —; (r. „sredá na pérvoj neděľě velikago posta), mr. —; bolg. —; srb. —; hrv. čista srieda; č. popelec, popelečni středa, škaredá středa („dies ater“); č. slov. popoločná sreda p. popelec, šroda popielowa, wstępná šroda, srb.-luž. sazna srjeda, tudi podjabnica.“¹⁾)

Iz sredovečnega koledarja Haltaus-Schefferjevega zatrosilo se je bilo tudi v več drugih knjig, da je papež Gregor Véliki pod konec šestega veka uvel „pepelnico“ t. j. cerkveno pepelitev v sredo po pustnem torku (v znani namen), in da se od óne dobe začenja post na isto (pepelnično) sredo. Dognali so pa po novih korenitih raziskavah, da se je 40-danski post naši (zapadni ali zahodni) cerkvi na pepelnico začel stoprav v osmem veku (Wecker-Welte: „Kirchenlexik.“ 1882. I; 1475). — Ker se v vztočni ali vzhodni cerkvi ne pepelē ta dan, zato pogrešamo pri Rusih (in Malorusih), Bolgarih, Srbih . . tudi posebnega imena ti sredi. — Hrvatsko ime „čista srieda“ (lat. „mundus dies Mercurii“) strinja se pa s starim nemškim imenom: „Schürtag“ = Reinigungstag (čiščenja dan) t. j. oproščenje ali odpuščanje grehov („absolutio“). Prim. Haltaus-Scheff. 1797; 206.

Slovenci pravijo sploh, da morajo óne deklíne (dekleta, deklíči ali odrasle deklice), katere se ne vdajo ali ne omože o predpustu, — na pepelnico vlačiti („vleči“) ploh.

Ker bi jim pa bila vendar prevelika sramota, zato opravljajo ta neprijetni posel namesto takih revic povsod dečáki (nekod preoblečeni v ženske) na šaljiv način.

V Ribnibi vlačijo ploh na pepelnico dečáki po trgu in ga pustē naposled menda najstarši devici pred hišo. (P. u. p.) — V Metliki vlačili so l. 1887 ploh še nekateri dečáki samo po mestu, a ne pred hiše k ónim devicam, katere se niso bile omožile „ta predpust“. Vprezali so poprej „v ploh“ uprav kakega konja, kot v brano¹⁾, oni pa samo naganjali. Leta 1888 pa ni bilo več tega, niti šém („maškor“) na pust. (Priobčil brat Anton). — V Cérknici vlačijo pa dečáki ploh pred óne hiše, v katerih živé take device, katere so „ta predpust“ ostale na cedilu, t. j. katere so se „možile“, pa se niso „omožile“, zato ker se je potlej „razdrlo“. (P. u. p.²⁾.)

¹⁾ To ime, ki ga pogrešamo v Pfulovem slovarju, izvaja Hanuš (B. K. 86) iz srb.-luž. besede „jabnuš“ (bíti t. j. tepsti), a ne zna, zakaj se pepelnica zove takó. Po naših mislih je „podjabnica“ = tepežnica (otepnica, šapovica), ki so ovršáva pri različnih narodih o različnih dobah. Prim. Letop. 1887; 145—150 in 164.

²⁾ Prim. str. 56.

Tako si razlagam tudi te besede: „Nevesta, katera se ni omožila, mora ploh vleči. Fantje ji prinesejo po noči do pepelnice slamnatega moža“. (Zapis. g. T. Romih na Krškem).

Na Cirkljanskem („Crkljanskem“¹⁾) vidiš na pepelnično sredo po vaseh ošemljenega ‚fanta‘, v žensko preoblečenega, kako vleče na vrvi desko po snegu ali ledu za seboj. Pravijo, da „baba ploh vleče“. Ta šega znači menda to, kar na Dunaju „sv. Štefana zvonik drgniti“²⁾ t. j. óna „baba“, katera se o pustu ni omožila, in se o postu tudi ne bo, mora za letos „ploh vleči“. (Zapis. g. J. Jereb).

Taka navada je ali bila je vsaj nekoč tudi med štaj. Slovenci. Ako se pa ni oženil nobeden mladenič, oblekla se je katera poredna deklína ‚možki‘ in je po vasi vozila v krp-ljah (košari) slamo, v roki pa nosila pah.³⁾ („Črtice“ 137).

Na Koroškem pokopljejo nekatere vražne gospodinje na pepelnico skrivaj, predno jutrnico zvoni, pepela in žerjavice, če je mōči, hišnim durim pod prag. Mislijo, da to brani hišo ognju. (Zapis. g. Fr. Eller na Zili).

Na Kobaridskem zbirajo se na pepelnično sredo vsi ‚fantje‘ na zadnji ples v tisto gostilnico, v katero so hodili plesat [o pustu]; vzamejo po kako pleteničico ali „želj“ ter gredo pobirat. — Morajo jim dati „kolač“, pa tudi jajec, masla in turšične moke, da si (iz tega trojega) spekó „masnik“. Sploh zbijajo se šale („norčuje se“⁴⁾). Popoldne pokopljejo pa svečano Pusta. (Zap. g. Andr. Gaberšček).

Na pepelnični dan so nekđaj tudi nekateri Gorenjci pokopavali Pusta. Eden je zgodaj (zjutraj) vzel svetilnico ter ga potlej dolgo iskal. Ko ga je našel, naznanil je drugim, ki so ga z velikim hruščem vzeli in pokopali v kakem jarku („grabnu“), ali pa vrgli v vodo. (Motnik. Zap. g. Križnik).

Čehi po kmetih pokopávajo Pusta („masopust“) stoprav na pepelnico popoldne — v vodo. (Festkal. 1864; 63).

Po njihovi vraži treba tega dne zbirati in spravljati vès pepel, kolikor se ga najde v hiši, zato ker ima posebno moč: tako se n. pr. ubrani lahko drevje gosénicam, če se obsiplje ž njim vsako drevo pred solncem itd. (Ččm. 1854; 548). Malo drugače čitaš to pri Grohm. 143.

¹⁾ Od krajevnega imena „Cirkno“ (Kirchheim) na Tolminskem.

²⁾ „Den Stefansthurn reiben“

³⁾ Štaj.-slov. „péh“ (Stössel, Stampfer). Po Murku: „kogar za slamo po péh poslati, Jemand etwas Absurdes befehlen, foppen, in den April schicken“

⁴⁾ Po teh besedah sodimo, da je s Kobaridskega izginila uže óna, nekaterim Slovincem i. dr. še znana vraža, po kateri treba plesati oziroma visoko ali široko skakati — za visok lan in za debelo repo.

Na **Poljskem** (Poznanjskem) zbirajo se na pepelnico same mlade žene („mlode mežatki“) ali pa ženske („kobiety“) sploh prečudno našemljene v krčmo, kder se napajajo z vinom ter plešejo same seboj — za velik lan („na wielki len“). Kolbg. „Lud“ X, cz. 2; 62 in XI, cz. 3. Istega dne pokopávajo poljski kmetje okoli Levova sem pa tam tudi Pusta („Zapusta“ ali „karnaval“), metaje ga v vodo (P. u. p.).

Okoli „Kielec“ na Krakovskem hodita — namesto dečka, z grahovico opasanega (str. 63) na pepelnično sredo po dva moža, napravljena za „deda in babo“ od hiše do hiše ter pobirata odkupnino od ónih deklin pa tudi dečakov, kateri se niso poročili zadnji predpust. Naposled pojedina v krčmi. (Kolbg. XVIII; 47).

Kakor sódíjo ali so vsaj nekdam nekateri Čehi sodili o binkoštih „kralja“ ter mu odsekali (na videz) glavo, kedar je bil obsojen, (Letop. 1888; 167), tako so nekdam v Poljski sodili na pepelnico Pusta v podobi balvana ter mu tudi vselej odsekali glavo. (Kolbg. „Lud“ V; 272).

Na Lubelskem utápljajo ali sežigajo pa Poljaki úže na pepelnično sredo Smrt („Šmierc“) iz slame ali pa iz grahovice narejeno, ki jo vozijo poprej na vozičku po vasi. (Kolbg. XVI; 114).

V Žmudi¹⁾ ovršava se na pepelnico še prestara slavnost, da vozijo Kuniško (babino podobo, ki ima na glavi smrekov venec, v roki pa cép), od hiše do hiše. Tej slavnosti pravijo: „stare Kuniške pohod“. (B. Kal. 84).

Nekateri **Nemci** (v Tiguru, Zúrich) vodili so nekdam na pepelnico po vaseh leva, a ne živega, nego lesenega, dasi so ga zvali „Isengrimm“, „Isegrind“ ali „Eisengrind“ t. j. železno glavo. Po l. 1728 izpremenil se je pa ta „lev“ v „medveda“²⁾ t. j. moža v medvedovi koži, ki ga vodi po mestu kakšen kvantač ali pa godec.³⁾ Po nekih drugih krajih švicarskih izpremenil se jim je pa prvotni (leseni) lev — v preprosto „klado“, hlod ali „ploh“, ki ga „vozijo“ po vasi, a ne pepelnično sredo, nego pustni ponedeljek,⁴⁾ ki mu pravijo zato „Plochmentig“ (Blockmontag t. j. plošni ponedeljek). Mladeniči vozijo namreč tega dne po več hlodov na posebnih sanicah („Plochsletta“) k mlinu na žago tako, da sloni hlodu jeden konec na sanéh, drugi vlačí mu se pa po tleh. Spotoma na-

¹⁾ Žmud', Žmudž ali Zmyjdz, lat. Samogitia, nem. Samogitien v stari Litvi na Ruskem ob Baltiškem morju, koder se je ljudstvo pokristijanilo stoprav v 15. veku popolnoma.

²⁾ Po nekaki zmoti pravi to Hanuš uprav narobe („B. K.“ 84).

³⁾ Čehonemci vodijo medveda isti dan — s kožami in kožuhi ogrnenega („Festkal“) 1864; 64).

⁴⁾ „Na pustno nedeljo (Funkensonntag)“ piše zopet po zmoti Hanuš — ondi.

pajajo se mladeniči v kaki krčmi z vinom. — Pastirji švicarski vozijo uže na sv. Donata dan (17. febr.) hloed (deblo) z veliko slavnostjo na vozu (prepreženem z jelovimi mladikami, gozdnimi cveticami in konopnimi vencí) po vsi vasi; a na drugem kraju ga zlagajo z voza, nenehoma kričéč „urá“; pa ga ne utápljajo. Potém biva občna pojedina do trde noči. (Th. Vernaleken: „Alpensagen itd.“, Wien 1858; 353).

V Lipski „kroniki“ Pfeiferjevi čitaš pa, da so nekđaj v Lipsku „na pustni dan“ okoli mesta vlačili plug ter silili k temu poslu zlasti starje nevdane (neomožene) deklíne. (Prim. „B. Kal.“ 92). Kdo se ne spominja pri tem nohoté našega „pepelničnega ploha“, ki je gledé te stare šege najbrže namestnik mlajšemu plugu. Ne dvojimo, da znači tù plug . . . začetek spomladi, nov zárod v prirodi; ker pa starje, a nevdane deklíne ne izpolnjujejo tega namena, ki jim ga je odkazala priroda, zato so jih po naših mislih smešili s tem, da so morale vlačiti plug; — pri nas jih pa nekđaj silili najbrže iz istega vzroka, da so morale vlačiti „na pepelnico“ ploh. — Ta vzrok velja pa tudi dečakom, kateri se ne oženijo. Res pripenjajo med Poljaki na Krakovskem predrzneži na pepelnico ne samo takim devicam, nego i dečakom z zadaj na suknjo kakšen hloed („klocek“) itd. ter jih silijo vlačiti ga do kréme, v kateri se morajo potlej odkupiti, in to za kazen. (Kolbg. V. 1871; 269–270).

Po nekaterih nemških krajih, vodili so na pepelnico nekđaj tudi kakega moža (velikega grešnika), s cápami ogrnenega v cérkev; po maši ga pa izganjali zopet iz cérkve. Vés post do vélikega četrtka moral je mož hoditi bos, dokler ga niso ta dan vzprejeli zopet v cerkev ter mu nadeli zdaj ime: Adam. Pepelnica se je pa ondaj zvala ondod: „Adamov dan“ ali „dan, ko se izganja Adam.“¹⁾ Ta samo na pol cerkveni način nekdanje očitne pokore spominja nas nekoliko tudi ónega „medveda“ ki ga ‚vodijo‘ Nemci še zdaj isti dan po ulicah, če tudi drugače ogrnenega.

Nemške vraže: Pepelnica je nesrečen dan, zato ne smeš ta dan nikakega živinčeta prvič privezávati („neu anbinden“), da ne izgubi svoje moči; pa ni izganjati ali prodavati ne smeš ni jednega; ne bode sreče pri tém. Hleva ne smeš kidati, a sobe ne ‚prati‘, drugače ti bode siva. (W. II; 81).

Vremensko prerokovanje. Slovensko: „Skozi katero špráno na pepelnico solnce sije, skozi tisto še potem sneg méte“. (Krško. Zap. g. Romih). — Češko: Če piše tega dne huda burja („silný severní vítr“), bóde rodovitno leto; ako ní vetra ta

¹⁾ „Adamstag“ oder „der Tag, da man den Adam austreibt“. (Haltaus-Scheffer 1797; 207).

dan, bóde („prijíde“) pa aprila meseca in naškodi potlej trtam in drugim rastlinam. (Ččm. 1854; 548).

Tù dodajemo gledé na sedanjo cerkveno pepelitev še to da je bilo potresanje s pepelom uže v starem zakonu znamenje velike žalosti oziroma pokore (Job 42, 6; Jon. 3); da so se iz prvine s pepelom posipavali samo očitni spokorniki, pozneje pa (sami radi) tudi mnogi kristijani iz ponižnosti in pobožnosti. Naposled zapovedala je pa církev, da se pepelé vsi vérniki na pepelnico ali pepelnično sredo, po tem obredu tako imenovano. Tudi besede, ki jih govori pri tem duhovnik, vzete so iz sv. pisma starega zakona (I. Moz. 3, 19) z dodatkom: „Človek, spomni se . . .!“

S tem pepeljenjem ne strinja se pa nikakor običaj nekaterih sedanjih Židov, da potresajo na svoj „purim“ kakega kristijana s pepelom, kajti ta svetek so Židi začeli praznovati stoprav v novejši dobi v spomin srečne rešitve po Esteri, in to izprva samo čitaje knjigo „Ester“ po svojih shodnicah; a domá gosteč se in milostinjo deléč.¹⁾ Osédobi praznujejo pa ta svetek svoj kakor Evropci svoj pust, ošemljeni z razbrzdanimi veseliciami in šalami, med katere spada i to, da potrosijo (nekod po Galiciji) naposled tudi s pepolom kakega kristijana, siromaka, v ta namen nalašč najetega za dobro plačo. — Če pomislimo, da pokopavajo Čehi po pivovarnicah Pražkih še dandanes Pusta (Baka), potresajoč ga s pepelom, soditi nam je, da se te šege niso Evropci navzeli od Židov, nego Židi od Evropecev. — Vredno je spomina, da po Ruskem, (koder ni med pravoslavniimi navadna nikaka pepelitev) tudi Židi najetega kristijana („Hamana“) ne potresajo s pepelom, nego samo sujejo. Tudi si pošiljajo domóv — sosed sosedu — nekakega pečiva po imenu „Hamani“, tudi „Hamanova uha ali ušesca.“ (P. u. p.)

Post (véliki ozir. štiridesetdanski).²⁾

Stsl. маснопоустъ mešopustъ („quadragesima“), pa tudi „abstinentia carnis“, **маснопоустъ** maslopustъ in **ноеть** postъ (ieiunium); **bolg.** velik post; **r.** velikoj post; **mr.** post; **srb.** „časni (t. j. častni) post“; **hrv.** korizma; **č.** půst (postu); **p.** post; **srb.luž.** póst (posta).

¹⁾ Dölling. „Heidenth. u. Judenth.“ 816. Praznuje se „purim“ po navadi 14. adar-ja (sežigalca) meseca, po našem računu zdaj sredi, zdaj pod konec februarja meseca, ne daleč od našega pusta. (Prim. zarad pepelitev tudi učeno razpravo Sepp'ovo pod napisom: „Das Aschenfest“ II; 278—280.).

²⁾ Kvaterni post (č. „suché dni“; **p.** „suche dnie“) gl. malo dalje v tem predelu.

Tudi óno trditev, ki jo čitamo po nekaterih nemških knjigah, da je bil namreč papež Telesfor (Telesphorus) úže sredi drugega veka zapovedal „40-danski“ post, — ovrgele so natančne raziskave v novi dobi;¹⁾ in ker prvi cerkveni zbor Nicejski (l. 325.) govori o 40-danskem postu kot o stari, sploh znani navadi, zato sodijo zdaj, da izhaja ta post úže iz prve krščanske dobe. — Stoprav l. 1091. zapovedal je papež Vrban II. po sklepu cerkvenega zbora Beneventskega, da se mora 40-danski post začenjati úže v sredo pred prvo postno nedeljo. — V velikem delu vzhodne cérkve trajal je „veliki post“ po sedem tednov (s pripravljanjem ali ‚predpostom‘ v s osmi teden) pred veliko nočjo, a mrsiti (mesa jesti) niso smeli úže deveto nedeljo (Septuagesima, t. j. blizu 70 dni pred veliko nočjo, našo prvo pred pepelnično nedeljo.²⁾

Tako biva še dandanes pri Rusih, Malorusih (tudi zjedinjencih): Rusinih, Srbih in Bolgarih, s tem razločkom, da se jim začenja *mesopustni teden* (ko ‚smejo‘ še meso jesti v s teden) osmo nedeljo, a „siropustni“ „sedmo nedeljo pred veliko nočjo“, ker smejo ta teden druge dni u živati še meso, ob sredah, petkih in sobotah pa samo sir in mlečne jedi; kajti od prve „postne nedelje“ t. j. prve nedelje po siropustnem tednu do velike noči ne smejo „pravoslavni u živati v s čas, ni mesa, ni masti, ni sira, ni masla, ni mlečnih jedij, ni jajec.“ Zab la jim je v s ta čas laško ali pa laneno (opresno) olje.

S tem računom (koledarskim) sklada se tudi ‚narodni‘ račun srbski: „Sedam nedjelja  asnoga posta, pa onda uskrs.“ (N. Begović: „ ivot i obi . Srba-grani ara“ 1887; 29). Prim. „Glasn. srpsk. u . dr.“ 1867; 81.³⁾

Razun častnega (velikega) posta imajo „pravoslavni“ še drugih dolgih in strogih postov: „Petrovi posti“ trajajo od devet dni do šest tednov (N. Beg. 30); „Gospodjini posti“

¹⁾ Linsennmayer: „Entwicklung der kirchl. Fasten-Disciplin bis zum Concil von Nic a.“ M nch. 1877; 26 i. d.

²⁾ Wetzler-Welte: „Kirchenlexik. IV (1885); 1259—62. Ondi čitaš i to, da se je tudi na Poljskem do Inocencija IV. začenjal strogi veliki post úže deveto nedeljo pred veliko nočjo. Zato pravijo Poljaki ti nedelji zdaj „staro-zapustna niedziela“ (=  esk. „devitnik“); Prim. B. Kal.“ 86.

³⁾ Ti tedni („nedelje“) zovejo se srbski tako: 1.  ista; 2. pa ista; 3. krstu poklonjena („bez-imena“ po Vuku rj. 20); 4. sredopostna; 5. gluva (nsl. tiha); 6. cvetna; 7. velika. Tako jih zove národ. — Po koledarjih srbskih čitamo pa ta imena: 1. ned. (vel.) posta; 2. ned. (vel.) posta itd.; 5. ned. (vel.) posta (6) „cveti“ ali „cvijeti“; (7) „Voskres. Hrist.“ („paska“ uskrs). — Namesto: „siropustna nedjelja“ (siropustni teden) kakor čitaš po srbskih koledarjih, veli pa srb narod: „bijela nedjelja“ (beli teden); Vuk. rje n. 24; a namesto: „mesopust“ — meso-jedje. Ondi 354.

14 dni; „Božični posti“ 40 dni (od 15. novemb. do 25. dec. po starem). „Glasn. srps. uč. dr.“ XXII; 115.

Srbi (v Srbiji) devajo na svoj „čisti ponedeonik“ t. j. prvi postni ponedeljek na ogenj vse lonce, kateri so se napili masti, da zgori v njih vsa mast. (Ondi 81.)

Spominjam se o tej priliki, kako so za mojih mladih let starovérske „Vlahinje“, katere so o svojem postu morale (o sejmi) obedovati v kaki gostilnici Metliški, hodile skrbno gledat poprej v kuhinjo, niso li kolikor toliko mastni lonci in sklede.

Na kratko bodi vtreseno še to, da so se se uže v starem zakonu postili tudi Izraelci (zato da bi se po storjenem grehu približali ali priljubili zopet razžaljenemu Bogu), — da se jako strogo postijo i Turki z drugimi Mahomedovci vred na svoj „ramadán“ ali „ramazán“ t. j. vès svoj deveti mesec.¹⁾ ki ga je Mahomed za pustni mesec postavil zato, ker je bil „koran“ tega meseca (po njegovih besedah) v nebesa vzet . . . Vendar se postijo strogo samo po dnevu; v nočni dóbi smejo pa jesti in piti, kolikor jim more trebuh nositi. — Postili so se tudi poganski narodi: Egipčani, Indijani, Grki in Rimljani.²⁾

Čudno, da nisem mogel dozdej med Slovenci zaslediti skoraj nikake „postne“ t. j. „veliko-postne vraže“. Postne vraže slovenske drže se bolj kvatrnega posta ali tedna in drugih posamnih postov pred velikimi prazniki, o katerih postih smo uže govorili³⁾ ali pa še kanimo govoriti o njih, in to o „kvatrnih“ še v tem predelu.

Kakor po mnogih drugih deželah, tako pekó tudi pri nas po večjih mestih in trgih o 40-danskem postu péki in pékinje iz testa preste, podobne „osmicam“. V Motniku jih dečki igraje „tarejo, trgajo in iz hiše čez ramo na vežo mečejo“. (Zap. g. Križnik.)

Nekdaj so bile preste tolike kakor kolač ali kolo, zato po mislih nekaterih veččakov znamenje (okroglega) solnca, kesneje pa križanega Odrešitelja.⁴⁾

Pri **Čehih** je pa nekod prvo postno nedeljo, ki ji pravijo tudi lisičja nedelja („liščí neděle“), ta navada: matere pekó po noči pred to nedeljo skrivaj preste, ki jih razobesijo na vrtu po vrbovih vejah po toliko, kolikor imajo dece („dětí“). Rano, še pred solncem vzbudí drugi dan mati deco, rekši, da je tekla tód lisica ter jim obesila na drevje prest. Naj le

¹⁾ Lani po našem računu od 2. do 31. maja meseca.

²⁾ Eckstein: „Askesis“, Freybg. 1862; 142 i. d., Döllinger: „Heidenthum u. Judenthum“ 1855; 43, 133, 171 i. d.; Sepp. II., 284—291.

³⁾ Prim. „Letop.“ 1886; 100 (zdolaj): post sv. 3 kraljem na čast s slovensko vražo.

⁴⁾ Fr. Hubad. („Letop.“ 1878; 6—7). „In der Form sieht man eine Anspielung auf die Bindung Christi“ Sanders I. p. b. Brézel.

vstajajo . . . in gredo molit na vrt pod drevje; kajti poprej si ne smejo snemati prest z dreves. Čim odmolijo, vzame si vsako dete svojo presto ter jo sné, zato da ga ne bi boléli zobjé. („B. Kal.“ 88 ozir. „Festkal.“ 1864; 68.)

Slovenske: Ob *kvatrnih postnih večerih* zakladi goré.¹⁾ Kdor si hoče zaklad zaznamovati, mora iti navzád z molekom („patanoštrom“) in leskovo šibo, ki je bila blagoslovljena na cvetno nedeljo in dati na dotično mesto, da ne zgreší kraja. (Motnik. Zap. g. Križnik.)

O kvatrnih postnih dneh (zvečer) hodijo čarovnice k eni drugi v vás; pa tudi duhovi so zunaj, ki potrebujejo pomoči pri živih ljudéh. Torej ti večeri niso ugodni, da bi se človek kam odpravil na pot. (Ondi.) Tudi v Notranji Bistrici mislijo, da imajo „o kvatrh“ posebno čarovnice veliko moč. Najhujši so pa v tem oziru „božični kvatri“. Zato pravijo:

„Vsake kvatre okrog hodi,
Le božične doma bodi!“

(Zap. v. č. J. Bilc.)

Kvatrn teden „ljubezni želján fant“ ne sme povasovati; kateri se je še predrznil, — tega je ostrašilo takó, da se ní nikdar več upal tačas vasovati, in o tém in ónem pripovedujejo, da je našel božjast od strahú, ker so ga namreč oplašile pošasti. (Na Cerkljanskem. Zap. g. Iv. Jereb.)

„Kvartrni teden postavi deklè v petek in soboto skledo vode k postelji. Deklè sanja, in če sanja o kakem ‚fantu‘, — ta ji je usojen.“ (Na Bolškem. Zap. g. Andr. Gabršček.)

Ako se kdo o kvatrnih postih ne posti, takemu — po štaj. slovenski národni veri — celó v grobu lasje raz glavo ne padejo. („Črtice“ 164.) Znana tudi koroškým Slovencem v Pliberku in v Rožu. (Zap. K. Pečnik.)

Srbi v Risnu (v Dalmaciji) imajo ta običaj: Na „čisti ponedeljnik“ preobleče se kakšen dečák za žensko kakor *dedova* („djedova“) *baba*, nosi na rami sedem palic, a za sabo vlačí verige in hodi po mestu in skače pred hišami, kričéč: „bu, bu, bu!“ in to se zove „baba korizma“,²⁾ s katero žene strašijo deco, da ne zahtevajo kake mrsne (mesne) jedí. — Sedem palic njenih pa značí sedem tednov vélikega („časnoga“) posta. Zato pravijo, kedar mine prvi postni teden, deci-tako:

¹⁾ „Kvatre“, „kvatri“ ali „kvatrn post“, iz latinske besede „quatuor“ (štiri) značí: post o štirih letnih časih („jejunium quatuor temporum“). Po J. Lippertu („Christenthum“ itd. 1882; 591) uvela je cérkev ta post namesto nekdanjih poganskih pojédín o velíkíh svetkíh, ko so se pogani spominjali tudi pokojnih prednikov.

²⁾ „Korizma“ (iz ital. „quaresima“, lat. „quadragésima“) značí uprav: 40-danski post.

„bacila baba korizma jedan štap (ščap, palico) ali pa: „ispade babi zub“ (izpadel je babi zób). Tako tudi, kedar mine drugi teden. — Z babo korizmo strašijo i male predíce in pletíce („prelje i pletilje“), kakor v Zemlinu in Sremu z babo „gvozdenzubo“ to je železno-zobo, rekši, da „gvozdenzuba“ nosi v loncu žerjavice („žara“), in da spali prste ónim, katere dobro ne predejo. Vuk. rječ. str. 9, 10 in 84 (b). To nas spominja nekoliko slovenske Torklje.

Srbi (v Srbiji) vodili so poprej na ta dan¹⁾ prvič deco v šolo. („Glasn. srps.“ 1867; 81.)

Rusi (ukrajinski) vodijo prvo nedeljo svojega vélikega posta po ulicah kozla, prepevajoč vesele pesmi. Ta „obred“ so nekđaj ovršavali na koledo. (Afan. I. 716.)

V Švediji vodijo na božič mladeniča napravljenega za kozla — „julbock“.

Po **nemških** (južnih) deželah hodi pa čudna (iz štirih našemljenih mož umetno narejena) koza, tako zvana „Habergeris“, ki spremlja včasih tudi sv. Miklavža, kakor na Vestfalskem bel konj — na pustni večer. (W. II; str. 51 in 52.)

Ista šega biva i po Alzaciji. Tudi nemško ime ti kozi je isto. — A kolika premena! Najprej so se po vzgledu poprejšnjih bogov germansko-poganskih (ki so jezdarili zgoli bele konje), o božični dobi Nemcem pokazovali: sv. Nikolaj (Miklavž), sv. Martin in sv. Stepan na „belcih“ sedeči („als Schimmelreiter“). Naposled se je pa „belec“ izpremenil v preprosto kozo, to je v hrodje, pregneno s tako plahko . . . , a po vrhu še s kozjo kožo.

Povedati nam je tudi to, da so Nemci v srednjem veku óni večer pred prvo postno nedeljo (lat. „Invocavit“ = Quadragesima) kurili kres, ter jo zato zvali „Funkensonntag“ (lat. „dies focorum“ ali „Dominica de orditis lignis“); — **Francozi** pa po isti navadi: „Bordae, Burae“, tudi „Brandones“. (Haltaus-Scheffer 212.) Ondaj se je namreč „véliki post“ začel stoprav prvo postno nedeljo, ki so jo Nemci potlej, t. j. potém ko se je bil začel véliki post pepelnično sredo — imenovali stari pust, „die alte Fastnacht“. (Gl. ondi str. 207.)

Še poprej začenjali so se po Nemškem postiti vsi (duhovniki in posvetnjaki) uže na sedanjo predpostno nedeljo (ali 3. predpepelnčno, „Esto mihi“ = Quinquagesima). Ker so bili pa kesneje²⁾ posvetnjaki sami ob sebi preložili posta začetek na prvo postno nedeljo, ter se potém po starem t. j. uže poprejšnjo nedeljo začenjali postiti sami „gospodje“ (du-

¹⁾ Pravijo mu tudi „čisti ponedeonik“.

²⁾ Predno je bila namreč pepelnčna sredo obveljala začetkom vélikega posta.

hovniki), zato so vzdeli potlej tej nedelji: „Herren-Fasnacht“, tudi „Pfaffen-Fasnacht“ (duhovniški pust), naslednji nedelji pa: „aller Mann Fasnacht“ (= posvetnjaški pust), Prim. „B. Kal.“ 88.

Da se med nemškim narodom spomin na nekdanje pogansko občevanje z dušami pokojnih prednikov ni mogel povse zatreti z uvedenim „kvatrnim postom“, dokazuje to, da prihajajo po nemški narodni veri nekaterih krajev „duše“ o vseh kvatrnih dneh v hiše. Ljudje pa jim puščajo malih daril („kleine Opferspenden“), zato da bi nahranili revne duše („um die armen Seelen abzuspeisen“). J. Lippert ondi.

Po nemški (švicarski) vraži vidi tak človek, kateri se je rodil o kvatrnem postu, lahko vsa strašila, duhe (duhove) in skrivne stvari t. j. sluti bodóče dogodbe, zlasti družih ljudi smrti.¹⁾

Slovenska: Kolikor ima ovca v postu paše, toliko je bo imel vol ob sv. Jurju. (Pri Črnem.; zap. g. Kupljen.)

Sredopostna ali sredpostna sredo.²⁾

Stsl. средпо́стние sredopostije (*μεσσηνίστιμος*, medium ieiunium), **bolg.** „sredoposna ta nedel“, **hrv.** sredoposće, zove se uprav 4. teden vélikega posta, — oziroma hrv. sredopostnica, **č.** středopostí ali středopúst; **p.** šrodopóst. . . [Četrta nedelja vélikega posta, zove se „sredopostna nedelja“ (lat. „Laetare“, zato nekđaj nem. „der fröhliche Sonntag“, lat. tudi „Dominica Jerusalem“, „Quadragesima media“ ali „medians“, „Dominica rosata“ ali „de rosa“³⁾). A sredi po 4. postni nedelji pravimo Slovenci: „sredopostna sredo“.⁴⁾

Kakor za Linhardtove dobe,⁵⁾ tako pripovedujejo Slovenci po Kranjskem otrokom še dandanes smešno pravljico, da sredopostno sredo „b a b o žagajo“. Po navadi pravijo otrokom,

¹⁾ Takemu človeku, bodisi moški ali pa ženska, pravijo: „Fraun-“ t. j. „Fron-Fasten-Kind“, d. i. ein solches, welches in der Fronfaste“ (heil Fasten, Quatember) geboren ist. (Vernal.: „Alpensagen“ itd. 1858; 348—9.)

²⁾ Varkovnica, verkovnica, varkon'ca ali verkol'ca pravijo štaj. Slovenci po Celjski okolici in po Pohorju. Zakaj, gl. „Črtice“ 222.

³⁾ Takó zato, ker posvečuje na to nedeljo papež takozvano „zlato rožo“, ki jo podarí kateri izmed najiminenitnejših oseb kristijanskih, bodisi v Rimu ali pa zunaj Rima. (Haltaus-Scheffer 217.)

⁴⁾ Nemški: „Mitfasten“, bolje: „Mittfasten“ [= Mitte der Fasten], tudi „Mitterfasten“. A Nemcem biva sredopostna sredo teden poprej nego nar., to je óno sredo po 3. postni nedelji (Oculi). Ondi 216.

⁵⁾ Gl. „Versuch einer Geschichte von Krain“ 1796; 2. 274. („Letop.“ 1878; 15.)

da se godí to zunaj vasí ali daleč zunaj mesta; itd.; „za vodo“ pri štaj. Slovencih. („Črtice“ 222.)

Le še kot šala ostala je tudi na Cerkljanskem nekdanja narodna vera, da na sredpostno sredo „babo žagajo“, in to: živo babo čez sredo života. Vès post namreč dobivajo po kmetskih hišah najslabejše hrane: zelja, repe, kuhanih hrušek itd., na sredpostno sredo pa ‚obil‘ žgancev, z maslovníkom („masovnikom“) zabeljenih, in sicer dopoldne¹⁾; radovednežu, kateri bi rad védel in videl, kako „babo žagajo“, rečejo pred ‚kosilom‘, da bodo zdaj tam pa tam (precej daleč) babo žagali. Radovednež hití tja; oni mu pa tačas . . žgance pojedó. (Zap. g. J. Jereb.)

Na Krškem babo žagajo isti dan zato, da dobijo ‚kri‘, ki jo imajo o veliki noči za ‚pisanke‘. (Zap. g. Romih.)

Da bi bil kedaj slovenski narod „žagal“ (prerezával) živo babo, to ni verjetno; brez dvojbe je pa delal tako nekdanj o tej dobi z „babo“, napravljeno iz slame in cunj.

To pogansko navado nahajamo še dandanašnji po Laškem in po Španjskem. Ti navadi pravijo: „segar(e) la vecchia“ t. j. (staro) babo žagati.²⁾ Prim. „Letop.“ 1878; 15. Nekod jo pa Lahí na kaki meji pod večer samó sežigajo, a to se zove v narečju „brusar la vecchia“ (babo sežigati³⁾).

Nekateri so mislili, da se je ovršaval ter se še ovršuje ta sredopostni obred zato, ker se ljudje veselé, da je menšla uže polovica neugodnega posta ali da bode neprijetni post skoro pri kraju, a zato da so nekdanj „babo“, — predno so jo sežgali, — ‚prežagali‘ ali prerezali vselej še poprej sredi života na dvoje. Pri tem se je ljudstvo radovalo na različén in dosti hrupéč način. Tako je pred 72 leti poročal iz Benetek „Morgenblatt für gebildete Stände“ (Tübingen 1818).

A vse kaže, da ta vzrok ni prvoten, in da je nastal potém, ko je bilo kristijansko ljudstvo pozabilo pravi (poganski) uzrok. — Opazili smo uže l. 1888 (str. 174), da „babo žagati“ znači to, kar: smrt (Morano) iznašati in utapljati, ali sežigati oziroma izganjati ali končávati zimo („babo“). — Da je „baba“ = zima, dokazuje tudi národna pesmica istrska („Letop.“ 1887; 109).

O začetku novega leta (poletja) — ali po kesneji razdelitvi letnih časov: o začetku nove spomladi veselili so se pogani, da je nehala zima (vse prirode smrt), in kateri od prevelike radosti prerezavali, tudi sežigali njeno t. j. „babjo

¹⁾ V postu le dvakrat jedó; ob kakih enajstih dopoldne in zvečer.

²⁾ Po Toskani: „segare la monaca“ (muno žagati).

³⁾ ‚Brusar‘ = bruciare. Po nekíh krajíh Veroni na jugu sežigajo „babo“ pustni torek popoldne. (P. u. p.)

podobo“, a drugi iznašali tako podobo iz vasi, rekši, da iznašajo Morano ¹⁾ . . ali smrt ter jo končavali na različen način: vtápljali, sežigali ali tudi pokopávali.

Ker se pa nekđaj ni začenjalo „leto“ oziroma „spomlad“, kakor osédobi, na določen dan, zato se je ta običaj ovršával ter se še ovršáva pri različnih narodih (tudi Slovanih) o različni dobi, na katero je pa kesneje vplivalo menda kolikor toliko tudi krščanstvo; n. pr. da so Slovenci „babo žagali“ ter jo Španjci in Lahi res še žagajo uprav sredi posta, dasi se sredopostje ali sredopostna sredo ne strinja natanko z našim (koledarskim) začetkom vesele spomladi: 20. marca meseca.²⁾

Po Poljskem, Šleskem, pri lužičkih in polabskih Slovanih, tudi Saksoncih i. dr. praznovali so ter praznujejo še dandanes spomladi začetek iznašaje „smrt“ — po navadi — v nedeljo „Laetare“, t. j. četrto postno ali „sredopostno“ nedeljo; Čehoslovani (Čehi, Moravci in Slovaki) pa v nedeljo „Judica“, t. j. peto postno ali „tiho nedeljo“, ki ji pravijo Čehoslovani smrtna nedelja („neděle smrtná“ ali „smrtnelná“), a mnogi Poljaki sedaj: „Niedziela biała,³⁾ ki se tedaj ne sme zamenjavati z našo „belo nedeljo“ (prvo po vel. noči). Srbi-Lužičani pravijo tretji nedelji pred veliko nočjo t. j. sredopostni nedelji „smrtnica“⁴⁾; „Todten-sonntag“ . . nekođ Nemci.

Najvažnejše národne pesmice, ki jih popevajo „iznašaje Morano ali smrt“ Čehoslovani, razglasil je z izvrstno razlago vred uže Fr. Hubad v „Letop.“ l. 1878; 2—8. Zato jih nečemo ponavljati tū.⁵⁾ — Izrecno naglašaje, da imamo tukaj v mislih samo národne pesmi češko-slovanske, dodajemo tem vrsticam še naslednje podatke.

Po nekaterih krajih čeških iznašajo na „smrtno nedeljo“ same deklice „smrt“ t. j. slamnato dondo oblečeno; v vodo pa mečejo golo ali slečeno. Vodeč jo k reki pojó:

„Smrt nesem ze vsi — nové léto do vsi.“

¹⁾ Zove se v različnih narečjih češko-slovanskih tudi: Marana, Mořena, Morena, Muriena in Mamuriena; p. Marzana. Prim. sansk. „marana“ = smrt.

²⁾ Sredopostna sredo bila je nam l. 1888. uže 14. marca, l. 1889. pa stoprav 3. aprila meseca; Nemcem vselej teden dni poprej.

³⁾ Po Lindeju zvala se je takó tudi prva postna nedelja, ki je slula nekđaj tudi Nemcem: „weisser Sonntag“ (lat. „in albis“); po Biel-skem pa nedelja „po postu“.

⁴⁾ Slavní Grimm piše „fmerdnica“ D. Myth. II. 2. izd.; 734.

⁵⁾ Do malega iste pesmice iz istih virov (iz Sušilove zbirke nar. pesm. in iz Kolárjeve zbirke str. 3) priobčila je letos tudi „Zlatá Praha“ (str. 247): „Obrázek kulturní a zvykoslovný. Spisal F. V. Vy-koukal, čegar zanimljiva razlaga se strinja s Hubadovo, pa tudi z našo.

Okoli Domažlic pa ne pravijo „smrt vynášet“, nego: „zimu“. Tudi je onod ne mečejo v vodo, dasi se je to godilo nekdej. To pričajo prve besede v dotični pesmici. Deca pa nosijo po vasi punice, v plahte zavite kakor déte, popevajoč pri tém:

„Smrt plave po vodé,
Nové leto k nám jede“ itd.

(Bož. Nemcová: „Sebrané spisy“. III. 1862 sešit I; 38 -40).

Na **Moravskem** iznašajo Morano družine predic („přástvenic“) ter zakopávajo tako, da bi je ne našli dečáki, — drugače se deklíne ne bi vdale. („Zl. Praha“ 1889; str. 247.)

Med **Slovaki** (n. pr. „v Lubtovu v Luboli“) snidejo se deklíne na „smrtno“ (peto postno) nedeljo, čím odbije poldne, v kako hišo na gorenjem koncu vasí, napravijo babo iz stare obleke in slame, nataknejo na dróg ter nesó po vsi vasi do zadnje hiše, od tam pa iz vasí do reke ali močvirja, da jo vržejo v vodo. Potém popevajo po vsem potu o Morani ali Moreni; v Lubtovskem Sv. Janu pa o Mamurieni:

„Mamuriena dievka,
Kde si prebyvala“ itd.¹⁾

Za vasjo je v tém kraju ne mečejo v vodo, nego jo raztrgajo, in vsaka gleda, da izpuli iz nje slame, ki jo deva doma pod gós, da bi se dobro obnesle goske („aby vydarily sa húsiátá“). Potlej se obleče jedna lepo za nevesto, a druge za družice ter hodijo po hišah prosit daril, popevajoč pesmico, (ki nas spominja hrvatske ozir. belokranjske Jurjevske²⁾):

„Dajte nám vajec³⁾ — plný havanec⁴⁾;
Dajte nám múky — za try klobúky“ itd.

V drugi vasi istega imena iznašajo pa dečáki uže zarana moškó podobo, popevaje:

„Nesieme Dedka
Z vyšnieho konca.“

Potém hodijo nabírat isto tako kakor deklíne, a za nabrane daróve omislíjo si gostje = občno pojedino. („Sbornik“ 1870; 187.)

„Dedek“ namešča tù „Babo“ (zimo) ter se strinja bolj z našim „Pustom“, Seppovim slamnatim ali zimskim krajem („Strohkönig, Winterkönig“). Sepp. II. 258.

¹⁾ Slabo je bil tedaj podučen slavni Grimm, ko je trdil („D. Myth“ II²; 734), da ta šega Slovakom ni znana.

²⁾ „Letop.“ 1879; 218 in 1888; 135.

³⁾ Jajec (jajc); — ⁴⁾ vahanec (vagan).

Po nekaterih krajih **čeških** nosijo na tiho („smrtno“) nedeljo same deklice od hiše do hiše lepo (s pisanimi traki) napravljeno drevesce, ki mu pravijo léto („léto“). Sem pa tam obešajo na to drevesce punčiko, reki „smrt“, a nekod uprav podobo smrti. — Po nekaterih krajih pripravijo .si dečki in deklice drevesce in smrt uže po noči pred isto nedeljo, ter nosijo drugi dan pred solncem najprej dečki „smrt“, za njimi pa deklice „léto“ po vasi. („Festkal.“ 1864; 88.)

Nekod popevajo pri tem osédobi sama deca, a zlasti deklice, hodeč od hiše do hiše, n. pr. okoli Kraljičenega Gradca, tako:

„Líto, nový' líto,
Čo jsi nam přineslo?“ itd.

(„Zlatá Praha“ 1889; str. 219.)

Namesto teh besed čitaš tudi:

„Smrtholko, Smrtholko!“
Což jsi nam přinesla?“ itd.

Okoli Novega mesta nad Metujo²⁾ plešejo namreč dečki in deklice stoprav v nedeljo popoldne po večernicah okoli slamnate „smrti“, podsmešno pojóč zgorenjo pesmico ali pa to-le:

„Smrtonoško, Smrtonoško! U [pri] studaňky, u studaňky
Proč tu tak dlouho bývaš? Ruce, nohy mývaš?“

Kedar se naveličajo skakati in prepevati teh pesmic, hodijo po mestu, pojóč:

„Smrti, smrti z města,
Nové léto do města“ [v mesto] itd.

Naposled vržejo „smrt“ z mosta v vodo ali pa s kake pečine na tla, kder jo dečki razmlatijo ter hltijo ostanke v vodo. (Krolmus II; 15, 17; „Festkal.“ 1864; 88 i. d.)

Nekod se je Čehoslovanom poganska Morana ali Mařena po krščanskem vplivu premenila v Marijo:

„O Marija, o Marija! kde's tak dlouho byla?“ itd.

(Erben v „Slovn. n.“ V; 454.)

Serbi-Lužičani iznašali so še iz početka 18. veka na „smrtno nedeljo“ (Todtensonntag) slamnato podobo na vrh gore po imenu „Smrtni kamen“ (Todtenstein) blizu mesta

¹⁾ Menda izmena iz: „Smrtolenko, Smrtolo“. (Prim. „Letop.“ 1878; 8.)

²⁾ Neustadt an der Mettau (č. Nové město nad Metují).

Zgorelca (Görlitz). Vračaje se domóv z užganimi slamnatimi plamenicami, popevali so po potu:

„Smeré smy vuhnali [izgnali]
Lječo zaso [zopet] pšivedžemy.“

„Lječo“ (léto) nosili so pa v podobi okrašenega drevesca praznično po vaseh, a naposled to drevesce zapikali pred hišo novo-vdani (mladi) ženi: — znamenje spomladi ali novega „léta“ — po stari razdelitvi letnih časov. Prim. „B. Kal.“ 99.

Hubadovemu poročilu („Letop.“ 1878; 3) o tem, kako nosijo Poljaki v Bielsku na (rusk.) **Poljskem** slamnato ali konopneno smrt na „smrtno nedeljo“ po mestu itd. — dodajemo še to:

Linde (III¹; 57 pod bes. „Marzana“) piše: „V Véliki Poljski in v Šleziji sedmi dan marca meseca¹⁾ utápljajo Morano („topią Marzanę“), opravljeno kakor žensko. Biel. Sw. 166. — Po Mih. Wiszniewskega svedočbi²⁾ zabeležil je pa Bielski [Martin], da so Poljaki po vaséh še za njegove dobe na bélo nedeljo po postu³⁾ utapljali ‚balwan‘ t. j. snop konopelj ali slame, oblečen v človečjo obleko, da ga je spremljala vsa vas do najbližnjega jezera ali kaluže ali ribnika, in da so ga zalučili tam slečenega v vodo, pojoč žalostno:

„śmierc' wije się⁴⁾ po płotu
szukająca⁵⁾ kłopotu“⁶⁾

Potém so bežali domóv. Kdor se je zvalil (padel), temu bóde (mislili so) umreti še to leto. — Te najstarše poljske obredne pesmi iz poganske dobe zapisal je stari Bielski — žal! — samo prvi dve vrstici.

Še dandanes utápljajo ‚balvana‘ („topią balwana“) Poljaki pod Krakovim in to: na svojo „belo nedeljo“, t. j. pred vélikim tednom; . . kajti to je domišljevani pogreb zime („umysłowiony pogrzeb zimy“) in pozdravljanje spomladi . . . piše O. Kolbg. v svoji znameniti knjigi „Lud“ V. (1871); 273 . . s tem dodatkom: „Utopivši dotičnega ‚balvana‘, vračajo se vsi kar naj-

¹⁾ Tedaj o nekdanjem novem letu, ki se je pred 14. vekom tudi na Ruskem začejalo početkom marca meseca. („Letop.“ 1886; 92.)

²⁾ „Historya literatury polskiéj“, Kraków 1840; I. 209 in 210.

³⁾ „Na białą niedzielę po poście“.

⁴⁾ „Biblioteka polska“ (wydanie Kazimierza Joz. Turowskiego): „Kronika polska Marcina Bielskiego“ 1856, tom. III; str. VIII. (zadaj) Očitna tisk. zmotá je pri Wiszniewskem n. n. m. „wije się“, ali „wiece się“; namesto (po stari pisavi): „wiie się“ t. j. vije se, a ne: veje se. Jungman, sluteč zmotó, izpustil je ta „se“ za besedo „veje“. Gl Jungm. II. p. b. „Marana“.

⁵⁾ Szukać: iskati; — ⁶⁾ kłopot: reva (Kummer).

hitreje v vas; kajti *kdor priteče najzadnji, ta umre še to leto; pa tudi če kdo pade, v begu, znači zlo . . .*“ Ondi čitaš tudi navedene pesmice inačico po Dlugošu in Bielskem:

„śmierć się wije po płotu,
narobiwszy¹⁾ kłopotu.“

A ta stara pesmica potihnila je menda uže povsod.

Da je ta običaj tudi na **Ukrajini**, svedoči Marcinkovski v svoji knjigi: „Lud ukrajinski“.

Da nekod tudi Nemci namesto „zime“ iznašajo ali izganjajo smrt²⁾ čita se na kratko uže v lanskem „Letop.“ (173). Po stari navadi ovršavajo ta obred (s Čehonemci vred) 4. postno nedeljo „Laetare“ ter ji pravijo zato („Todtensonntag“ (smrtna nedelja), kakor Čehi naslednji nedelji „Judica“, ko ovršavajo oni ta obred. — Haltaus-Scheffer (218) misli, da je navedeno nemško ime nastalo po češkem običaju. Prestara je pa nemška navada „izganjati zimo“ na isti način ali v enakem smislu, veli Grimm II³⁾ 724 i. d.

„Izganjaje smrt“⁴⁾ popevajo Nemci na Češkem takó:

„Nun treiben wir den Tod aus Den alten Weibern in's Haus,	Den Reichen in den Kasten, Heute ist Mittfasten.“
--	--

Dospévši iz vasi, vržejo smrtino podobo v jezero
(Haltaus-Scheff.; ondi⁵⁾)

Tudi Nemci po avstr. Šleziji iznašajo „smrt“ tretjo nedeljo pred veliko nočjo (= Laetare po njihovem . . Tod-sonntag), pojóč:

„Den Tod haben wir ausgetragen, Den Sommer bringen wir wieder,	Den Sommer und den Mai Der Blümlein allerlei.“
---	---

(Vernaleken: „Mythen u. Bräuche des Volkes in Oesterr.“ Wien 1859; 293—297.)

V Leskovcu ali Spahovu (Spachendorf v avstr. Šleziji), „pokopavajo“ pa „smrt“ na sv. Ruperta (27. marca) zjutraj. Ondi, str. 293—294.

Razvidno je iz vse letošnje in predlanske razprave,⁶⁾ da vsi ti obredni načini: „pokopávati Pusta ali Kórenta itd. — vlačiti

¹⁾ Narobić: povzročiti.

²⁾ Sosebno po vzhodni Nemčiji in Frankoniji (W. II; str. 35).

³⁾ Bei dem „Todaustreiben“.

⁴⁾ „Festkal. a. Böhm.“ 1864, 86—87; pa brez kake nemške pesmice, ki je pogrešamo tudi pri Schmalfluss-u, ki veli (65—66), da nosijo pri Čehonemcih po navadi na sredopostno nedeljo . . smrt (zimo) na drogu po vasi, in da popevajo pri tem „neko“ pesem.

⁵⁾ Prim. zlasti str. 173—174.

(ozir. utápljati) ploh, hlod ali „balwan“; — voditi medveda po vasi, — babo žagati ali sežigati, — iznašati ali izganjati (ozir. utápljati in sežigati) zimo, Morano ali smrt“... značijo isto (prvotno pogansko) veselje, ker je nehala zima (prirode smrt) ter se vrnilo zopet blaženo „léto“, in da so pri različnih narodih indoevropskih isti obredi (nekoliko izpremenjeni) po novi razdelitvi letnih časov prenašali se tudi na národní praznik spomladanski in majevski, pa i na binkoštni itd.

Da se ne strinjajo dobe takim običajem pri različnih narodih do kraja, temu je krivo to, ker pogani niso izprva imeli še nikakega koledarja ali „prátike“ (ni ‚male‘ niti ‚velike‘); ker se n. pr. spomlad zbog različnega podnebja ni povsod začénjala istega dne, ter se ne začénja ni osédobi — koledarjem ali „prátikam“ navzlic; to velja tudi o „letu“ in „poletju“; dalje, ker je pozneje — v krščanski dobi — vplivalo na to brez dvojbe tudi . . . mogočno krščanstvo (kar smo bili omenili uže poprej); različna razdelitev vélikega posta, različne „béle nedelje“, ki jih je bilo nekđaj na leto po sedem;¹⁾ ker so kristijani potém, ko se niso več zavedali prvotnega uzroka (poganskega) kakemu običaju, radi ponavljali o kakem drugem narodnem ozir. dotičnem cerkvenem svetku óne stare obrede poganske, a potlej kolikor toliko pokristijanjene, kateri so jim ugajali najbolj.²⁾ — Nekod treba neznan vzrok temu, da se vrší kakšen obred o drugi dobi nego pri najbližjih sosedih, prisvájati kakemu krajev nemu vplivu; n. pr. da pokopávajo v Leskovcu ali Spahovu „smrt“ na sv. Ruperta dan, ki je bil lani le slučajno na ‚nemško‘ sredopostno sredo, t. j. po tretji postni nedelji („Oculi“³⁾).

Da so po Indiji nosili in še nosijo Kalijo [Káli = črno, jezno] kot Durgo (= močno) sedmi dan po mlaju marca meseca okoli ter jo metali naposled v reko Gang, čita se uže v „Letop.“ 1878; 10. Prim. Grim. „D. Myth.“ II²; 733.

¹⁾ Hrabanus Maurus dokazuje, da „propter eos, qui in sancta nocte baptizati, albis per totam noctem utebantur vestibus“. (Gl. „B. Kal.“ 134; prim. ondi tudi 104—105).

²⁾ Prim. n. pr. nekatere binkoštné običaje (iznašanje zime ali smrti, voditev medveda po vasi . . .) sredopostnim, ozir. ónim na „smrtno nedeljo“ (Todtensonntag = „Laetare“, a nekod „Judica“). Severni Nemci pridružujejo na pustni dan „medvedu“ tudi „belca“ t. j. „jahača na belcu“, ki velja sploh za Vodana, katerega nameščuje v krščanski dobi, zdaj „ponočni (divji) lovec“, zdaj sv. Miklavž, zdaj sv. Martin, zdaj sv. Mihal. Prim. „Letop.“ 1885; str. 150—155 in W. II; str. 12—18.

³⁾ Tudi nekaterim Slovanom je sredo po 3. postni nedelji ‚sredopostna‘. („B. Kal.“ 87.)

Sv. Matija (24. febr.).

Menda večini Slovencev (vsaj vsem kranjskim in goriškimi) znano je vremensko prerokovanje, ki pravi:

Svet' Matija — led razbija¹⁾
 Če ga ní — ga pa nar'dí.

(Na Cirkljanskem. Zap. g. J. Jereb.)

V Notranjski Bistrici velé:

Sv. Matija — led razbija,
 Če ga ní — ga naredí.

(Zap. vč. g. J. Bilc. — Isto tako Beli Kranjci. Zap. Ant. Kupljen.)

. . . . Če ga ne najde, — pa ga narédi.“

(Slišal sem za mladih nog v Metliki.)

V gor. Soški dolini in na Krasu pa pravijo:

. . . . „Če ga ne dobí, ga pa naredí.

(Zapis. g. A. Gabršček.)

Čehi:

Svatý Matěj mosty (ledy) boří²⁾, nebo stavi,
 Najde-li Matěj led, seká ho hned³⁾
 Nenajde-li led, děla hó hned.

(„B. Kal.“ 87; „Festkal.“ 1864; 73.)

Slovaki:

Matej ľády láme, a ak jich nenajde, teda jich narobí.

(„Sborník“ 1870; 184.)

Kašubi:

„Svjęti Maci zimu (zeme) traci⁴⁾“ — „lub⁵⁾ bogaci⁶⁾“

(dodajejo drugi Poljaki). „B. Kal.“ 87.

Serbi-Lužičani:

„Matej zemju votanka — zanka“

(t. j. včasih odpira, včasih zapira). Ondi.

Nemci:

„Matheis bricht Eis,
 Find't er keins, macht er eins“.

¹⁾ Tudi „razbije“; — v Motniku ga pa „pobija“. Zap. g. Križnik.)

²⁾ Podíra (razdíra); — ³⁾ mahom(a), precej, takoj; — ⁴⁾ zatira;

⁵⁾ ali; — ⁶⁾ bogati.

Kdor je sejal tega dne lan, óni (Nemec) mora se voziti na „prešet“, potlej bóde lép — lan, a ne on. Préstí se pa ne sme tega dne, drugače bóde nesreča pri goséh. (W. II; str. 79.)

Po **Češkem** se vrté ta dan nekod deca okoli kakega drevesa pojóč:

„Na sv. Matéje,
kde ten hlasek obejde,
všude ¹⁾ ovoce ²⁾ bude“ itd. („B. Kal.“ 88).

Nekod pa jemlje nékatera češka gospodinja ráno (še pred solncem) dečka na hrbet ter kričí, tekaje ž njim po vrtu okrog:

„Na sv. Matéje nosim tudy ³⁾ pachole ⁴⁾,
kde se můj hlas rozejde (razide)
hojně ⁵⁾ ovoce at' ⁶⁾ vzejde“ (vzide).

Ni nam treba praviti, da izhaja oboja šega iz poganske dobe; samó da so jo prenesli Čehi za krščanske dobe na sv. Matija dan. („Ččm.“ 1885; 183.)

40 mučenikov (10. marca).⁷⁾

Kakeršno vreme je ta dan, táko je potlej 40 dni. (V Motniku zap. g. Križnik; v Črnomlju g. Á. Kupljen; za Dobje na Štaj. pa g. Romih na Krškem). Takó po slovenskem Štajerskem povsod. („Črtice“ 114).

Na **Češkem** veli ljudstvo: „Če na 40 mučenikov zmrzuje potém zmrzuje še 40 nočí. („Festkal.“ 1864; 86). Ondi po nemški: „Wenn's am Tage der vierzig Märtyrer gefriert, so gefriert es noch vierzig Nächte“.

Srbi (v Srbiji), ki ovršavajo te mučenike („mladence“) po starem koledarju 9. marca meseca, cepijo ta dan po navadi sadje („voće“), misleč, da se prime vse, kar koli se cepi ta dan, kí spada v veliki (častni) post. (Glasn. srps. 1867; 81).

Rusi pričakujejo istega dne 40 spomladnih „ptic“ t. j. škrjancev, a ž njimi vred še drugih 40 tovarišic. Dan poprej si pa napekó „pirogov“ v podobi srak (sorok ⁸⁾), in v škrjančevi

¹⁾ Povsod; — ²⁾ sadje, -a; — ³⁾ todi (tod); — ⁴⁾ dečka; — ⁵⁾ obilo; ⁶⁾ naj.

⁷⁾ Spomin ónih 40 vojščakov, ki so bili v četrtem veku (za Lici-nija) v mestu „Sebaste“ mučeni in umorjeni zbog krščanske vére, ovršuje se zdaj pri katoličanih 10. marca; poprej so ga pa ovrševali nekod tudi 8., nekod 9., a nekod celó 11. marca meseca. („Festkal.“ a. Böhm. 1864; 86.) Staroverci se drže 9. marca po starem t. j. 21ga po novem koledarju.

⁸⁾ Najbrž zato, ker znači Rusom beseda „sorok“ ali „soroka“ tudi število 40.

podobi, kar nas spominja nekdanjih žrtev ali daritev poganskih. Drugi dan pa hodijo zgodaj na polje ter mečejo veseli ptičjega peciva na višek, kričeč:

„Žavoronky, priletejte,
Krasnu Vesnu prinosite,
Hlodnu zimu odnosite.“

Drugod pa pojo, da je prinesel „kulik“ (kljunáč) Vesno (spomlad) čez morje iz sužnosti. („B. Kal.“ 101).

Sv. Gregor, Gregorjevo (12. marca).

„Na sv. Gregorja dan je [po národnem koledarju] *prvi pomladanski dan*. Najvišji gorjanec na drevo potrka.“¹⁾ — „Na sv. Gregorja dan se ženijo ptiči, in otrokom pravijo [domači ljudje], da je danes za vsakim grmom „štrukelj“. (Motnik. Zap. g. Križnik).

Gregorjevo je prvi „pomladanski dan“ tudi še starim Črnomaljcem; a „tice“ se jim ženijo ta dan, kakor drugim Belim Kranjcem. Prerokujejo pa stari Črnomaljci po vremenu také: „Če je na Gregorjevo le toliko lepega vremena, kaj bi vojak konja zajahal, je tisto leto dosti (žita) zrnja“ ali pa: „Če ta dan samo toliko solnce sine, kaj vojak na konja skoči, [tedaj] se žito seje v vsaki mlaki.“ (Zap. g. Ant. Kupljen v Črnomlju in v Dolnji Podgori).

V Notranjski Bistrici pa imajo sv. Gregorja za „prvega pomladnega svetnika“. O sv. Gregorju praznujejo ptice ženitovanje „ptičji (sic) ohcet“. (Zap. vč. g. J. Bilc).

„Ako na „Grgúrjevo“ (Gregorjevo) solnce na vědro izide, če tudi samo toliko, kar bi konja oprtil, poté donese kmetu cel hleb kruha (bóde dobra letina); ako pa na oblačno, ondaj mu pol hlebca kruha stegne.“ — „Na ta dan se tudi tiči ženijo. Stariši pošiljajo otroke nalašč v grmovje, češ, tam bodo dobili baril (putrh) vina in povitico, kar je ostalom ticam od „pira“ t. j. svatbe. (Podzemelj pri Metliki. Zap. vč. g. I. Šašelj).

Tudi drugim Belim Kranjcem „ženijo se tice o sv. Gregorju.“ (Črnomelj. Zap. g. Kupljen). Kakor za mojih mladih let, tako pošiljajo gospodinje še dandanes v Metliki in po njeni okolici na „Grgúrjevo“ družino in nevedno deco rano z dómi, rekši naj gredo iskat, v grmfčkih najdejo „barilček“ in „povitičico“ . . . (Zapis. brat Anton).

¹⁾ Zakaj? J. N. — Gl. „Letop.“ 1885; 181 in 182.

Tičja ženitev biva na sv. Gregorja dan i pri koroških Slovencih — vsaj na Zili pri Belaku. (Zap. g. Eller).

Povedali smo uže l. 1888.; 185 ozir. letos na str. 52, da se ženijo ptiči nekaterim štaj. Slovencem na sv. Vincencija (22. jan.), a nekaterim štajerskim, kranjskim in hrvatskim Slovencem na sv. Valentina dan (14. febr.); nekaterim štaj. Slovencem tudi „na pust“, a nekaterim goriškim stoprav 25. maja meseca (sv. Urbana dan).

Bódi tu vtreseno, da je hrvatskim Slovencem sv. Valentina dan prvi spomladni („pramaljetni“) dan.¹⁾ Tudi po tém vidimo, o kako različnih dobah se je po „národnem koledarju“ začenjala ter se še dandanes začjenja pomlad celó pri istem narodu t. j. preprostem ljudstvu, ki se ravna pri tém po „tičjih ženitvah“. — Da je bil sv. Gregor po starših koledarjih najbližji spomladnemu ravnodnevju (ravnonočju), in da so ga zato čislali „spomladi zastopnika“, tem mislim Hanušovim ne moremo pritrditi zato, ker je sv. Jožef še bližji.

Če na Gregorjevo deží, bóde dobro leto, in bodo vse miši pocrkale. Če breskve pred sv. Gregorjem cvetó, [onda] se štirje tovarniki za eno tepó. (V Črnomlju zapisal g. Kupljen). Na Krškem pa pravijo: „Ako o sv. Gregorju breskve cvetéjo, se devet županov za eno breskev tepéjo.“ (Sic). Zap. g. Romih.

Po **poljski** (mazurski) národní veri odhaja zima na Gregorjevo za morje. (Letop. 1878; 14). To se sklada z našim národnim koledarjem; kajti zima odhaja, spomlad pa prihaja.

Nekdaj so Poljaki sinóve v šolo dajali na sv. Gregorja dan. Njihov stari letopisec Bielski razjasnjuje to navado s pobožno pripovedko, kako je sv. Gregor odkupával ubogo deco iz sužnosti ter dajal v šolo, a zato dajó [osédobi²⁾] na njegov dan otroke v šolo ter jim pravijo zato „Gregoryanki“. ³⁾ O. Kolbg. „Lud“ V; 272.

„Gregoryanki“ (Gregorjanke) zovejo se tudi šolske slavnosti, ki jih ovršávajo dijaki na Poljskem o ti dobi z različnimi igrami in šalami v prelepi praznični opravi. — Naposled se trgajo „otroci“ tudi za preste. („B. K.“ 96.)

Sv. Gregorja dan praznuje se kot šolski praznik tudi še na **Češkem**, v **Sleziji** in na **Lužici**. V zadnjih dveh deželah razdajejo zbranim dečkom tudi prest, kakor jih na Češkem na poseben način dajó otrokom prvo postno nedeljo, ki ji pravijo Čehi tudi lisičja nedelja. A ker so Čehi nekđaj tudi

¹⁾ M. Valjavec Gl. „Arkiv za povjestn. jugoslav VII (1863); 258.

²⁾ Martin Bielski, ki smo ga imeli uže v mislih, živel je od leta 1495 do 1575; njegovo „Kroniko poljsko“ nadaljeval in izdal je po njegovi smrti sin mu Jačim ali Joahim († 1597) pod očetovim imenom.

³⁾ V jednini „Gregoryanek“ ali „Gregoryanka“.

po iznašanju „smrti“, praznujoč spomladi ali leta začetek, dajali dečkom prest, zato sluti Hanuš, da značijo preste, (zložene iz kola itd.¹⁾ pri teh običajih — spomlad ali z drugimi besedami, da so zlasti tudi „spomladno pecivo“. (Prim. „B. Kal.“ 95).

Ta šolski praznik se je pa nekdam praznoval tudi po Nemškemj a posebno po Saksonskem, in to proti veliki noči. Preoblečeni za rudokope, dimnikarje, lovce in druge šeme, hodili so učenci po ulicah po navadi z godci popevaje in pobiraje novcev in živeža za razdelitev med sabo. Učenjaki sodijo, da ni bil ta Gregorjev praznik („Gregoriusfest“) nič drugega nego posnemanje grškega praznika, znanega po imenu: „Panateneje“ oziroma „Minervinega praznika rimskega.“²⁾ Ker so pa tudi prevérjeni pogani ovršávali te praznike še vedno, zapovedal je papež Gregor IV. blizu l. 830, naj se poslej v čast slavnemu papežu Gregorju I. Velikemu, — ki je bil v Rimu ustanovil prvo učilnico ali šolo za petje, — praznuje ob isti dobi vsako leto šolski praznik po imenu: „Gregorjev praznik“, ki se je po Saksonskem — po kmetih — sčasoma premenil v tako zvano Gregorjevo petje („Gregoriussingen“) t. j. učiteljsko koledovanje, ki je bilo pa naposled prepovedano kot učiteljev nedostojno prosjačenje. (Po razn. vir.).

Ista šega je nekdam bila tudi na Češkem: Prim. pri dr. Č. Zibert-u 1889; 65.

Modro so jo pa ubrali učitelji med **Slovaki**: pošiljajo namreč namesto sebe — še osédobi učencev koledovat (popevat) in pobirat od doma do doma kurjih jajec, slanine itd. Šaljiva pesmica se začena takó:

Vedl'a obyčaja na deň na Gregora
vyslání sme žiaci od pana rektora
pohl'adiet do vášho domu a do dvora,
že či sa (so) v ňom žiaci — a plna komora itd.

Gospodinje pri Slovakih držé, sejóč tega dne zeljno seme za prásad,³⁾ vedno iglo v ustih ter ne izpregovoré z nikomur ni besedice, zato da bi bil prásad lep („aby bola priesada pekná“). „Sbornik“ 1870; 185.

¹⁾ Prim tu str. 75.

²⁾ Izprva so Rimljani ta praznik po imenu „Quinquatrus“ ovrševali samo 19. marca in 19. junija; pozneje pa krivo tolmačeč mu ime, celó po pet dni: od 19 do 23. marca.

³⁾ Prásad, m. (coll.) lepa domača beseda (belokr.) namesto tujke: „flancate“.

Sv. Jedert, Jéra (17. marca).

Sveti Jederti se priporočajo kot varhinji zoper miši na polju. (V Motniku zap. g. Križnik). — V kmetskih „pratikah“ slovenskih vidiš namesto svetničine podobe dve miški, ki glojeta na vretenu prejo. To kaže, da se ne sme presti na svete Jedrti god, drugače snedó miši vso prejo. (J. N.) Ta dan móra kolovrat počivati; predici, katera se te zapovedi ne drži, miši kodeljo snedó. V kmetskih pratikah vidiš namesto podobe sv. Jederti kodeljo z miškama. (Na Cirkljanskem. Zap. gosp. J. Jeráb.)

Češka: Če zmrzuje na dan sv. Jederti, traja zima še štirideset dni. (Ččm. 1854; 548).

Sv. Jožef (19. marca).

Čudno, da nisem mogel dozdatj o sv. Jožefu od nijednega Slovenca ni zvedeti, ni dobiti, niti po knjigah in drugih tiskopisih slovenskih zaslediti nikake vraže in prazne vere — razun jedinega vremenskega prerokovanja v „Črticah“ (62): „Kakor je vreme na Jožefovo, bo do sv. Matevža, in kakor je na sv. Matevža, bo do sv. Jožefa. (Pavlovci).

Češka. Če je sv. Jožefa v nedeljo, bóde lepo leto. Ččm. 1854; 549. S tém se strinja tudi nemška prazna vera. (P. u. p.).

Po Hanušu se v Pragi tega dne vrši uže spomladna („jarná“) predvelikonočna slavnost; navadne so o tej slavnosti celó pisanice („kraslice“). B. Kal. 100.

Tudi **Slovakom** je do malega sv. Jožef spomladi („jara“) početek. Domača vraža jim pa vелеva tako; „Zakolji danes še pred solncem mladega, najlepšega kozlička („capka“), s krvjo njegovo pokropi tla v izbi, shrambi in drugod po hiši; pa ne bódeš imel bolh, ni črvadi in mrčesa („červač a hmiz“) vse leto.“ („Sbornik“ 1870; 186).

Španjci časté sv. Jožefa kot spomladnega svetnika in pravijo: če hoče, napravi ‚dobro‘ solnce („fara bon sol“). „B. Kal.“ 100.

Nekaj posebnega je to, da pravijo Nemci v Šleziji „Josef našemljenemu Miklavžu, ki ga zovejo drugot: „Knecht Ruprecht, St. Niklas, Pelzmärtel“ itd. (W. II; str. 20). Prim. Letop. 1885; 153.

Sv. Benedikt, Benediktovo (21. marca).¹⁾

Kakor dajó ta dan nekateri štaj. Slovenci blagosloviti kadilo za krave, isto tako dajó tudi Hrvatje (kajkavci) „v Varaždinu in njegovih okolici“ na Benediktovo blagosloviti nekako nakopano korenje, ter kadé potém na Jurjevo, — ó ni z blagoslovljenim kadilom, same krave, — le-ti pa z blagoslovljenim korenjem vso živino, in to zato, da ne bi mogle živini naškoditi čarovnice. (Gl. „Črtice“ 4 in „Arkiv“ 1863; 257).

Vem, da so posebno Varaždinske ženske, ki prinašajo takega korenja vsako leto k Varaždinskim kapucinom na blagoslov) preverjene o tém, da je to korenje čudotvorno samo na sebi, — pa mu treba pojačati moč še bolj s cerkvenim blagoslovom. Prim. Letop. 1885; 176—182 razpravo o blagoslovljenem ali posvečenem kruhu, posvečeni četveroperesni detelji . . . in o posvečenem smodniku.

Ako se jajca tega dneva spravijo in pod kokoš denejo, so mladiči dobri za to, da jajca nesó. (Na Krškem. Zap. g. Romih).

Če na sv. Benedikta dan sneg leží, trava [vendar] raste, dasi jo tudi z blatom nazaj biješ. (Črnom. Zap. g. Kupljen).

Po starem národnem koledarju Črnomálskem kukavica v óne kraje vsako leto „tíhi teden“ priletí in se ondot zdrží. „Če je lepo, popeva; sicer pa kuka.“ Ker je pa tíhi teden nestanovitén, bil je naš svedok tako moder, da je dodal za njim stanovitén čas: „od 11. do 18. marca“. (Ondi. Zap. isti). Ako se neče tega rôka držati „tíhi teden“; on temu ni kriv.

Marije [device] oznanjenje, Ognjénica, Glavnjénica (25. marca).

Stsl. **БЛАГОВѢЩЕНІЕ** (blagověštenije); rus. blagověščenie (presvjatyja Bogorodicy); bolg. Blagověščenie na sv. Děva Marija; hrv. Blagoviest blažene d. Marije; srb. „Blagovijest“ ali „—sti“ (f. pl.); č. zvěstování Panny Marie; p. Zwiastowanie

¹⁾ Ta dan se pri nas začenja spomlad. „Če spomladi mraz steljo (praprot) po dragah popari, tedaj tisto leto močno otroci umirajo“ (V Dolnji Podgori pri Črnom. zap. g. Kupljen) — „Spomladnega svetka“ pa Slovenci več ne praznujemo. Za krščanske dobe zamenil ga je „velikonočni praznik“, ki smo ga glede na pogsanske ostanke popisali uže l. 1887 (123—154). Prim. tudi Krek: „Einleitg. in d. slav. Lit.“ 2. izd. 1887; 415, Sepp: „Das Heidenth. u. dessen Bedeut. f. d. Christenth.“ I.; 205—215; Vernaleken: „Alpensagen“ 1858; 366 i. dr.

Maryi Panny; srb.-luž. zelena Marja ali Marije pripovedženja. — Davno se je ta dan začénjalo leto. Prim. Letop. 1886; 92.

V Rôdiku na Krasu pravijo temu prazniku „Ognjenica“ zato, ker mislijo, da tega dne pade na zemljo nebeski ogenj, ki prešine vsako semensko zrnce, da more kaliti in rasti. Tudi beseda „Glavnjénica“, kakor pravijo v drugem kraju (Povíru) na Krasu, spominja nas o gnja (glávnje). Prim. Letop. 1879; 137 in 1880; 161.¹⁾

V Motniku (na Gorenjskem blizu slovensko-staj. meje proti Vranskemu, Franz) pravijo pa temu prazniku „Žemnahti“ (izr. Žemnaht' f. pl.), ter prerokujejo po njem vreme takó: „Ako je do Žemnaht' ²⁾ lepo in toplo vreme, potlej je' še huda zima“ ali: „Žemnahtnica ima še svojo zimo“ in „Žemnahtnice ga [sneg] še rade vržejo“. (Zap. g. Križnik).

„Če dan pred Marije d. oznanjenjem žabe v vodi reglajo, led po Jurjevem nad njo se najde.“ Pa tudi: „Kolikor časa pred tem dnevom žabe v vodi reglajo, tako dolgo po Jurjevem molčijo.“ (Pri Črnem. Zap. g. Kupljen).

Srbska. „Da čovjek ubije guju ³⁾ prije Blagovijesti, pa da usadi u njezinu glavu česno bijeloga luka ⁴⁾, da nikne ⁵⁾ do Blagovijesti, pa da ga zadjene za kapu na Blagovijest kad podje k crkvi, onda bi poznao sve žene, koje su vještice ⁶⁾; sve bi se kupile ⁷⁾ oko (okolo) njega, da mu otmu ili ukradu ono česno.“ (Vuk. „rječn.“ 30.)

Nekateri Srbi mečejo o večernem mraku („u suton“) pred tem dnevom žlice v „mlečni kotel“ pa brenkajoč („zvečéči“) hodijo okoli hiše, misleč: doklér se čuje ta glas („zveka“), dotle („toliko daleko“) bežé kače od hiše. V jutro pred solncem pometajo pa hišo ter sežigajo smetje na dvorišču zato, da ne bode „bolh“ (N. Begović: „Život i obič. Srba-granič.“ 1887; 113).

¹⁾ Tudi Srbom rabi nekad beseda „Ognjenica“ (Cpn. Zopa 1877; stran 55) in znači to, kar „Ognjena Marija“, ki se pa ne praznuje. 25. marca, nego 29. julija (17. jul. po starem narodnem koledarju). Gl. Vuk. „rječn.“ 30 p. b. „Blážená Marija“ (Blažena Marija) Po sedanjih koledarjih' pravoslavnih čitaš pod „17. jul.“ samo ime: „Marina muč.“ ali „velkmuč.“

²⁾ T. j.: do Žemnahti[j]. Govori se v Motniku tudi: „Žemnahtnica (f.) in Žemnahtnice“ (f. pl.); po Gutschm. „ebehtnica“ in „venahtnica“. „Ebehtnica“ je najbrže iz sr.-vis.-nemšk. „ebenahrt, ebennahte ali ebenahrte“ (Aequinoctium, jednakonočje), zato ker je ta praznik malo da ne o jednakonočju spomladnem, ki se je nekđaj slavilo okoli 20. do 27. marca. „Venahtnica“ ali „benahtnica“ (?) je menda skrajšana iz „ebénahtnica“, a ni nastala iz svn. „wihe naht“ (sveta noč) ali „weihnachten“. Vidi se, da tiči tučka „nahte[n]“ f. pl. tudi v besedah: „žemnahti, žemnahtnica, — ce“; samo prvi del („žem“) nam je nejasen.

³⁾ Kačo; — ⁴⁾ stroček česna; — ⁵⁾ požene kal; — ⁶⁾ čarovnice; — ⁷⁾ skupljale.

Čehi pravijo, da živi kukavica („kukačka“) neki brez samca zato, ker je na Marije dev. oznanjenje delala („pracovala“) ona jedina, dočim so posvečevali ta svetek vsi drugi ptiči. Pripominjamo pa pri tem, da se je nekdanj 25. marca meseca začinjalo novo ali mlado leto, in da je kukavica napovedávala ali oznanjala Slovanom spomlad. (Prim. „B. Kal.“ 103).

Vremensko prerokovanje češko: „Svítí li slunce na den zvěstování Panny Marie, očekáva se ourodný rok“ (rodovitno leto). Ččm. 1854; 548.

Slovaki mislijo, da je ta dan najboljši za cepljenje drevja. Ker jim pa to prepoveduje církev, zato vstajajo zarana, da opravijo ta imenitni posel [še pred božjo službo], ako jim je le móči; . . . če ne, pa popoldne.¹⁾ Lepo vreme današnje znači tudi njim dobro leto. — A da bi jim bile čebele močnejše od drugih, pomažejo panj okoli „letača“ z medvedjim salom. Po „Sborn.“ 1870; 186 in p. u. p.

Rusi trdijo naravnost, da je na „Blagověščenje Vesna zimu poborala“ (premogla). Tega dne dež napoveduje Rusom še dandanes, da bóde to leto obilo žita.

Malorusom (Rusinom) rodé se ta dan „upiri“ (vampiri) „vidme“ (vedomke, čarovnice) iz početega ploda.

Povedali smo uže, da se je nekdanj, in to še za poganške dobe spomladno jednakonočje preslavljaljo okoli 20. do 27. marca. V Rimu je bil 22. marca svetek „arbor intrat“ (drvo vstopa ali drvesa vstop), zato ker so tega dne nosili smreko v tempelj boginje Cibebe, ki se je zvala velika mati („magna mater“) ali mati božja („mater dea“) t. j. mati vsem bogom ter se častila tudi kot boginja rodovitnosti zemljinske. Dne 24. marca so se postili, a „pobožni ljudje“ tudi ranjali do krvi ter zato ta dan imenovali kervavi dan („dies sanguinis“ ali „Sanguen“); 25. marca začinjalo se je pa veliko veselje, čim se je prikazalo solnce ter raztegnilo nekoliko dan.²⁾ Stoprav 27. marca završevali so poganski Rimljani ta svetek s tém, da so naposled okópali „velike matere“ (magnae matris) kip.

Zanimljivo je, da se v starih letopisih pisateljev krščanskih (zlasti čeških) Marije d. oznanjenje latinski zove „festum Mariae magnae (Marije velike svetek). Prim. „B. Kal.“ 102.

Nemška vraža priporoča Nemcem o sem dní, kedaj treba sejati lan. Med temi dnevi je tudi Marije d. oznanjenje (po starem: „Maria Bekleibung“³⁾). Iz te stare besede je pa, ker

¹⁾ Zato so vzdeli Slovaki temu svetku ime: „Štepná Mara“. t. j. cépna Marija.

²⁾ „Quo primum tempore sol diem longiorem nocte protendit.“

³⁾ Iz prvine so stari Nemci govorili: „Frauentag der elibin (izr. klíbin)“, beklíbin. bekleibung . . . „der Frau“ ali „Unserer Frau beklei-

je sedanji Nemci ne morejo več razumeti, sčasoma po tako zvani „národní etimologiji“ nastala nova beseda: „Bekleidung“ t. j. obleka, in zato pravijo zdaj Nemci v svojem jeziku: „Flachs muss gesaet werden . . . am Tage Mariä Bekleidung; denn die Mutter Gottes segnet ihre Bekleidung.“ (W. II; str. 395). To se pravi: Lan se mora sejati na Marije oblačila dan; kajti mati Božja blagoslavlja svojo obleko. — Kdo se ne smeje?

I. dan aprila meseca.

Ta dan koga trapati ter pošiljati kam za bedaka,¹⁾ kar bi se reklo po nemškem kopitu: „poslati koga v april,“ — ta navada, ki se vrši tudi po slovenskih mestih (posebno pa med dijaki) 1. dan aprila meseca, ni domača; kajti vem, da je pretežni večini ljudstva slovenskega še povse neznana.²⁾ Pritepla se je namreč k nam iz nemških dežel, dasi jej niti na Nemškem ni prava (prvotna) domovina; kajti nemški učenjak Grimm piše³⁾, da je bil ta običaj Nemcem v stari dobi neznan, in da se je menda stoprav za poslednjih vekov priselil k njim s Francoskega, pa da ni tam še ne vedó, od kod izhaja. Nahaja se ta navada tudi v Angliji in v Škociji, in med Nemci na Ruskem, pa tudi nekod v poljskem kraljestvu. Francozi tako zvanemu „aprilskemu bedaku“, ki ga zovejo Nemci „Aprilnarr“, pravijo „poisson d' avril“ t. j. aprilska riba, Angleži „april-fool“, kar se strinja z nemškim nadevkom, — Škoti pa „gowk“ t. j. kukavica.

Med Hrvati in Srbi (avstr.-og.) priljubili so si to zabavo kakor pri nas tudi sami meščani z dijaki vred,⁴⁾ ne pa národ. Zato nimajo s Slovenci vred ni Srbi, ni Hrvati,⁵⁾ pa ni Rusi prave (národne) besede za to zabavo.⁶⁾

bung“; Po Grimmu znači „bekleiben“, coalescere, radices agere, wurzeln, po O. Schade-ju: „Altdeutsch. Wörth.“ tudi „Wurzel schlagen“, zato „bekleibung“ tudi = empfängnis.

¹⁾ N. pr. po polževé krvi, po ptičjega mleka itd., ali pošiljati koga gledat, iskat ali kupovat kake stvari, ki je ni (vsaj ondi ali ondaj ne) itd.

²⁾ Zato nimamo še prave besede za to, kar zove Nemec „das April-schicken“. Pri Cig.-V. čitaš: pošiljanje v norce ali po norca, pošiljanje na barle, — ali pa za vsako stvar posebej: po polževé krvi, po ptičjega mleka.

³⁾ Gl. „D. Wörth“ I; 538.

⁴⁾ Izrecno se nam to poroča o Zagrebčanih (Zap. brat Anton.).

⁵⁾ Pri Maž.-Užar. čitaš: „einen in den April schicken, poslat u aprilj,“ (izpustil je to I. Filipović; „Aprilnarr“ je pa stoprav njemu „aprilnjak“.

⁶⁾ Nemško reklo: „in den April schicken“ preložil je Fr. A. Potocki v svojem nemško-ruskem slovarju (Leipz. 1881) takó: „обмануть кого въ первой день Апрелья“ (obmanutъ kogó v pervoj denj Aprélya).

Pogrešamo omenjene besede tudi pri naših Malorusih in Poljaki, dasi se ta navada (po ustnih poročilih) nahaja v vzhodni in zapadni Galiciji, pa kakor pri nas samo po mestih med mestno in malomestno gospodo, uradniki, in dijaki, zlasti pa med Židi, a ne še med narodom. Ondod se teh vrst ljudje trapajo tudi pošiljaje si „darov na videz“ n. pr. lepih orehov s pepelom napolnjenih, lonec masla, ki ga je pa samo na vrhu palec na debelo, spodaj pa sam pesek itd. itd. Posebno so si pa tako trapanje priljubile poljske gospodične. Pod tak „dar na videz“ (n. pr. pod maslo, nad pesek) devajo pa list z latinskimi napisom: „Prima aprilis“. To latinsko reklo (ali „primus aprilis“) rabi po Galiciji tudi ónim ljudém, kateri ne znajo latinski, namesto nemškega rekla, pri nas navadnega: „Heut' ist der erste April,“ pa tudi namesto ónega, še lepšega: „Am ersten April schickt man den E . . . I, wohin man will.“ Znamenje, da se je ta običaj med Poljaki najbolj razširjal po dijaki in „bivših dijaki“.

Do dobra se je pa ta tuja šega vkoreninila uže med češkim narodom,¹⁾ ki pravi zdaj: „poslati koho aprilom“ (s Aprilom, piše Jungman).

Od kod izhaja pa ta navada?

Nekateri so ugibali, da najbrže od tod, ker so Kristusa pošiljali „od Poncija do Pilata“ in ker biva véliki teden, ko se ovršuje Kristusovega trpljenja spomin, večinoma aprila meseca.

Ker pa ta razlaga ne pripada, začeli so drugi razlagati postanek ti navadi drugače. A zavrgel je vse óne razlage, (ki jih nečemo ponavljati), francoski pisatelj Quitard v svoji knjigi „Dictionnaire des proverbes“ (v Parizu 1842). Po njegovem počela se je ta navada, — ki ji pa Francozi pravijo: „donner un poisson à quelqu'un“ t. j. dati komu ribo — takó:

Ker je bil kralj Karol IX. l. 1564 prepovedal, da se ne sme novo leto več začénjati dne 1. aprila,²⁾ ter ukazal, da se mora v prihodnje začénjati 1. dan januarja meseca, — zato so Francozi navadne novoletne darove („étrennes“) odložili do 1. januarja; dne 1. aprila častitali so si pa samo za šalo in trapali ljudi le z „darovi na videz“ in s krivimi naročili.

Tako po Quitardovih „mislih“ začeta, ponavljala se je ta kratkočasna navada na Francoskem vsako leto dne 1. aprila.

A po daljem premišljevanju dognalo se je, da je ta šega starejša od krščanstva ter indoevropska. Vzhodni Indijani („Hindu“) ovršavajo namreč zadnje dni marca meseca, pa tudi

¹⁾ Prim. vendar „B. Kal.“ 105 in Č. Zibr: „Staročeské vyr. obyčej“ 1889; 95—96.

²⁾ Prim. Letop. 1886; 92.

še 1. dan aprila, ko je i njihovo novo leto, tako zvaní „hulísvetek“, in o tem národnem svetku, (ki se završuje uprav dne 1. aprila) pošiljajo se ti ljudje v občno zabavo pod jalovimi pretvezami zarad raznih opravil brez pravega namena sem pa tam, kar je jako podobno vzajemnemu trapanju, ki se godi tudi pri nas in po drugih naštetih deželah evropskih prvi dan aprila meseca.

Po vsem tem sodimo, da izhaja tudi evropska šega iz poganske dobe, da ni drugega nego ostanek nekdanje novoletne slavnosti, in da se je začela popisana zabava med Francozi za óne dobe, dokler so še praznovali novo leto dne 1. aprila, a ne stoprav ondaj, ko se novo leto ni smelo več počenjati istega dne.

Sv. Marko ali Marka (25. apr.).

Na sv. Marka dan se vsi kožuhi požgêjo t. j. ljudje mislijo, da je zima uže pri kraju. (Na Krškem, Zap. g. Romih).

Če je ta dan lepo, bóde dosti vina. (Črnom. Zap. gosp. Kupljen).

Srbska. „Na Gjurgjev dan ne valja spavati (da ne boli glava); ako li ko spava, a on treba na Markov dan da otpava.“ (Vuk: „Život i obič.“ 29.)

Nemška. Ako se grah seje na sv. „Marka“ dan, bóde mozgat („markig“). W. II; str. 395.

Sv. Filip in Jakob (1. maja).

Hrvatski Slovenci (kajkavci) v Mrzljakih in Bogovcih onstran Kolpe v Kunički župi (fari) postavljajo na sv. Filipa in Jakoba dan tako zvane „filipaše“. Vrata, kjer izganjajo ‚blago‘, ovijajo namreč z bukovimi in brezovimi kitami (vejami). To so „filipaši“. (Zap. vč. g. I. Šašel.) Akoprem se to vrši zdaj sv. Filipu in Jakobu v spomin, pa nam je vendar po tém, ker ovijajo uprav óna vrata, na katera izganjajo blago, — soditi takó, da ta običaj ni brez vraže.

„Če je na dan sv. Filipa in Jakoba lepo solnčno vreme, ta dva svetnika Hrvatje z vinom polivajo; če gre pa dež, pa z blatom cmokajo, t. j. lepo solnčno vreme pomeni dobro vinsko letino.“ (V Motniku zapisal g. Križnik.)

V Krški okolici postavijo „1. majnika“ pred hišo lepega dekleta smreko. (Zap. g. Iv. Lapajne.)

Istega dne nosijo fantje ondod dekletom „maje“, ako so ž njimi dobri; če ne, dobijo pa trnja. (Zap. g. Romih.)

To je vse, kolikor smo o tém dnevu zvedeli praznovérskega izmed slovenskega naroda. Da je pa navada, staviti „maje“, bila poganska, dokazuje menda francoskega kralja Ludovika Svetega prepoved, s katero je bil l. 1257. prepovedal „usum erigendi arborem (majus arbor) primo die mensis Maji in compitis vel ad aedes puellarum aliasve quas-cunque“¹⁾ t. j. da se ne smejo postavljati maji prvi dan maja meseca pred hiše dekletom ali pred katere koli druge.

Izprva — v poganski dobi — stavili so se maji vsekako letu ozir. spomladi;²⁾ v krščanski dobi začeli so jih pa po naših mislih preverjeni pogani ali novi kristijani — ker jim je nova véra prepovedávala častiti prirodo — s časom staviti lepim (mladim) dekletom — mladoletju (spomladi) v drugi podobi na čast. Polastili so se naposled te šege posebno mladeniči, ki jo ovršavajo še dandanes svojim izvoljenkam v čast, in to po drugih deželah mnogo obilneje nego pri nas. (Prenesla se je ta „majevska šega“ pri nas Slovencih kot národno-cerkvén obred najbolj na sv. Rešnjega Telesa dan. Prim. pa tudi to, kar poročajo o slovenskih majih ali mlajih „Črtice“ 94.)

A predno popišemo, kako praznujejo 1. dan maja meseca drugi narodi slovanski in neslovanski, ne moremo si kaj, da ne bi opozorili na glasovito noč pred sv. Filipom in Jakobom, ki ji Čehi pravijo: „Filipo-Jakubská noc“, a Nemci po starem „Walpurgis-nacht“ (30. aprila), t. j. noč pred sv. Valpurgo ali Valburgo, ki se praznuje po sedanjih koledarjih 25. februarja, po starih nemških koledarjih se pa nahaja tudi poleg sv. Filipa in Jakoba 1. maja. Zato pravijo Nemci temu dnevu še zdaj po starem „Walpurgis-tag“³⁾: sv. Valpurgé dan.

A mnogo imenitnejša od tega dneva je po bajeslovju in praznoverju sploh poprejšnja noč. Pri **Čehoslovanih** ukorenjena je (med preprostimi ljudmi) še dandanes ta vera, da letajo to noč zlobne čarovnice na svoj ples, in to na kakšen poseben kraj (zlasti na kako visoko goro).

Da bi te največje (a izmišljene) sovražnice, ki jih (istotako po goli domišljenosti človečji) vódi sam peklenščak, pregnali in pokončali do kraja, — začenjajo po **čeških** in **moravskih** vaseh zadnji dan aprila meseca zvečer mahoma po solnčnem zahodu) strahovito ropotati, z biči pokati in tolči, z vsim na vse, na kar se kdo nameri, posebno pa nabijajo

¹⁾ Du Cange. Edit. Herschel. Parisiis 1843.

²⁾ Prim. v predlansk. Letop. na 166. str. 1. opomnjo.

³⁾ „Walperntag“ zvali so ga nekdaž na severju. (M. Busch: „Deutsch. Volksglaube“ 1877; 51.)

ob hišno in poljsko orodje.¹⁾ To se veli: izganjati ali pókati čarovnice („vyhánění či praskání čarodějnic“) iz vasí. Nekod mečejo Čehi po tém ropotu, kakor drugod po Češkem in Moravskem na krésni večer, na višek stare metle, v smolo ali v kolomaz pomočene in nato zažgane. Ime tém metlam („čarodějnice“ t. j. čarovnice) dokazuje po naših mislih samo seboj, da so hoteli nekđaj Čehoslovani to noč z gorečimi metlami, kakor na kresni večer zažigati ter pokončavati čarovnice, baje po zraku letajoče, kakor na óni večer. Prim. Letop. 1887; 114.

[Ista navada je še pri Serbih-Lužičanah, ki jo zovejo „Khodojty“ ali „kuzlarničje palič“, t. j. čarovnice sežigati]. „B. Kal.“ 143.

Na mestih zažigajo pa Čehi tudi polne sodičke kolomaza pri kresu, ki ga kurijo to noč po hribih in na razkrižjih, plešejo okoli njega, zažigajo na njem óne metle ter ga preskakujejo, kakor drugod na kresni večer.

Na vrata delajo po 3 križce,²⁾ kakor o sv. treh kraljih, a ne misleč nocoj na te 3 svete može, nego samo na sto in stokrat preklete čarovnice, naslednice nekđanjim poganskim bésom (zlim duhom). Z najmočnejšim znamenjem krščanskim hočejo jim ubraniti vhod v hiše in v hleve. Prim. v Letop. 1886 razpravo o sv. 3 kraljih str. 94 in 95. Nekod pokropé Čehi vsa vrata (tudi kurniku) najprej s posvečeno vodo, a potém napišejo stoprav nove križce s trikraljevsko kredo; pa samo tedaj, kedar vidijo, da so se trikraljevski križi izbrišali úže povse, sicer bi jih bilo treba vnovič napisati z omejeno kredo. Prim. Krolm. II; 323 in „B. Kal.“ 144.

Po nekaterih krajih jenjala je ta oboja navada menda v zadnji dobi, ker je pogrešamo v tiskanem popisu večera in noči Filipo-Jakobske l. 1874. v knjižici: „Národní pohádky, písně, hry a obyčeje“ 3. zv.; 80. „Vydává spolek ‚Slavia‘ v Praze.“ — Okoli Jičina devajo pa na hlevska vrata, (ki se morajo ta večer zapirati mahoma po „Zdraví Mariji“), samo po jeden križec iz navadnega bezga (sambucus nigra, schwarzer Holunder), ki mu prisvajajo posebno moč zato, ker ima „dušo“, (tako pravijo namreč njegovemu debelemu strženu ali svržu). P. u. p. Drugačen način gl. pri Grohm. 100 (698).

Ohranila se je med Čehi i ta zanimljiva vraža, da hočejo čarovnicam zabraniti pristop v hlev tudi s tem, da denejo na prag kos drna (tratnice), zato ker bi mórala čarovnica prešteti poprej vso travo na drnu, nego bi prišla v hlev . . . V isti namen sipljejo nekod pred prag tudi peska, zato ker bi ga

¹⁾ Zarad uzroka zavračamo nove čitatelje na str. 182, Letop. 1885.

²⁾ Nekod s posvečeno, oziroma trikraljevsko kredo.

mórala čarovnica tudi sešteti poprej. („Nár. poh. itd.“ 3 zv. 80) i. dr.

V Slanem (Slané, Schlan) hodijo nekateri uže po solnčnem zahodu pred 1. majem v hosto po zelenih in cvetočih mladik različnega drevja in grmovja, da jih postavljajo na setvino, posebno pa okoli „maja“ na gnoj. Nekateri opravljajo to stvar drugí dan pred solncem. (Festkal. 1864; 209.)

Do malega iste vraže kakor pri Čehoslovanih nahajamo to noč (od 30. aprila do 1. maja) i med Nemci t. j. med njihovim preprostim ljudstvom, ki veruje — neprištetim ‚ljudskim‘ (národnim) šalam svojim navzlic — še dandanes, da vodi to noč hudič čarovnice na ples, in to na tako zvani „Blocksberg“¹⁾; da jezdarijo čarovnice tam na metlah, kozlih, ‚burkljah‘ itd., od ondi pa da se razhajajo na vse strani, da bi naškodile ljudem kakor koli si bodi. Zato zapirajo preprosti Nemci na severju²⁾ po noči skoraj povsod trdno vrata in okna, polagajo metle in drnje (tratnice) pred prag³⁾; delajo na vrata in oboknice križce⁴⁾; kurijo po hribih in gorah kres, ki ga preskakujejo deca, češ, doklér sega njegova svetloba, dotle jim brani bližati se. Zvečer silno ropočejo, pokajo z biči⁵⁾, streljajo v zrak itd., mečejo tudi kakor Čehi goreče metle kvišku. Tudi Tirolci sežigajo ali izganjajo čarovnice to noč povsod.⁶⁾ Posebno je pa treba otroke, kateri se narodé tega dne, preskrbeti ‚z obilnimi bajili zoper čarovnice‘ („Zauberschutz“). W. II; str. 74.

Nismo pa mogli med Nemci nikoder zaslediti tega, da bi — kakor nekateri Čehi — tej noči pritkali tudi ‚božično‘ vražo, da se izpremeni o polnoči vsa voda v vodnjakih, studencih in rekah v vino, ki ga pa more zajemati samo óni, kdor ima sabo ‚praprotov cvet‘. „Květy“ 1846; str. 523.⁷⁾

‚Južni Slovani v Italiji‘ ovršavajo 1. maja slavnost še zdaj tako: Začénja se ob šestih vjutró. Osem móž, izbranih izmed najstarših v vasi nese (v rokah) ‚ravno toliko dreves‘ t. j. vsak po jedno, olepšano s cveticami, pisanimi traki in strdenjem (lectom). Pred njimi koraka „Maj“, t. j. dečák, ki je

¹⁾ ‚Brocken‘ (v severni Nemčiji).

²⁾ Tudi Čehonemci. Festk. 1864; 211.

³⁾ Zanimljivo je tega običaja tolmačenje v „Festk.“ 1864; 209 (1. op.).

⁴⁾ Tudi „mórsko nogo“ (Trudenfuss). Nekod postavljajo Nemci hlevu pred vrata koso, sekíro ali pa samo metlo (M. Busch 52)

⁵⁾ Pri Čehonemcih tulijo (trobijo) dečáki in dečki tudi na rogóve. Schmalz. 70—71.

⁶⁾ In Tirol. „findet in dieser Nacht ein allgemeines ‚Ausbrennen‘ oder Verjagen der Hexen statt.“

⁷⁾ Wuttke je navel to vražo med nemškimi vražami (II; str. 73) z dodatkom „Böhm“, po Grohmannu, ki pa navaja (44) kot vir iste: „Květy“ 1846; str. 523.

— če izvzamemo oči — ovit od glave do nóg vès z zelenim vejevjem in listjem, s cveticami in traki. Takó gredó z godbo v cérkev. „Maj“ se ustavi pred cerkvenimi vrati. Duhovnik pa pride k njemu iz cerkve, moli pred njim ter ga blagoslovi. Potlej gredó vaščani, kateri spremljajo „Maja“, v cérkev ter podaré duhovniku, kar imajo v tej letni dobi najboljšega: beluša,¹⁾ sira, kolačev itd.; nato poklekujejo pred oltar, za katerim sta dva kupa prosa ter popevajo neko laško molitev (kajti — čujte, čujte! — slovanski ne smejo péti v cérkvi). Kedar izidejo iz cerkve z „Majem“ pred sabo, obhajajo z godbo samotne hiše in želé ljudem srečnega leta. Godci sedejo na tla, drugi stojé okolo njih, a „Maj“ se postavi na prag. Onih osem starcev razdelí se pa na dva „zborá“. Štirje začno péti zdaj slovanski; óni štirje jim pa odpévajo. Včasih popevajo vsi skupaj; „Maj“ pa pleše dotle, dokler pojó (dosti dolgo). Počenja se obhod pri županovi („sindikovi“) hiši. Kedar obhodijo vse hiše, prejdejo na najbližji hrib. Ondi se „Maj“ t. j. „Majeva“ čudna obleka zapali in sežge. Stoprav pod noč vračajo se vsi veseli o petju in godbi domóv. Vadijo se ta dan i streljati v tarčo. („Slovanský Sborník“ 1884; str. 19—20.)

Po vsem tem vidimo, ter se uverimo iz vse te razprave še bolj, da praznujejo dne 1. maja meseca slovanski in neslovanski narodi letni oziroma spomladanski praznik — v drugi podobi.

V **Slavoniji** postavlja odrasla „mladež“ svojim ljubovcam ali prijateljicam „maje“ pred okna uže óni večer poprej ali pa drugi dan (1. maja) pred solncem. Drugi pa hodijo iz mesta k studentem vodé pit in umivat se, soséбно taki, kateri imajo slabe oči in pege po obrazu, misleč da se jih iznebé, in da bodo mnogo lepši. Nekateri se umivajo z istim namenom pred solncem tudi z roso, — dà, nabirajo rose celó v steklenico ter nosijo domóv, da se umivajo ž njo vès mesec. Stare žene hodijo pa pred zoro v gozd raznih ‚trav‘ (zelišč) brat — za mrzlico in za različne rane. Da pa te ‚trave‘ ne izgubé svoje moči, nečejo ženske, nabiraje jih, izpregovoriti ni besedice, niti odhajaje ozreti se, češ, da bi izgubile sicer ‚trave‘ svojo moč. (L. Ilić 130—134.)

Tudi v **Bosni** slavé Jugoslovani sem pa tam 1. dan maja (‚svibnja‘) meseca, postavlja je maje („svibnjake“), okrašene s pisanimi traki. Ime „svibnjak“ priča, da biva ta šega posebno med Hrvati. (?) Pošiljajo si maje skrivaj v hišo tudi zaljubljeni ljudje (obojeга spola), — v novi dobi kdaj celó s pismicem ali listom, — po okoliščinah s podpisom ali pa tudi brez podpisa. (Zapisal sin Mirko l. 1886. samo po 1 slučaju.)

¹⁾ *Asparagus officinalis*, Spargel.

Zahman pa iščemo take šege med pravimi Srbi t. j. národom srbskim, — zahman tudi besede „maj“ za pomén „svibnjak“ (Maibaum) po vseh znanih nam virih.

Da praznujejo južni Srbi (z nekaterimi **Bolgari** vred) „spomladi“ početek na dan sv. Jeremije, — ki se praznuje pri njih po starem koledarju „1. maja“, (a ne 9. maja, kakor čitaš po tiskovni zmoti v Vukovem „rječn.“ na 254. str.), — čita se uže v „Letop.“ 1878; 4. Res, da so sumne Milojevičeve „pesme i običaji ukupnog naroda srbskog“, tiskane „u Beogradu“ 1869; a uprav pesmice in običaji ondi in na 5. strani navedeni, zdé se nam pristni, zato ker se razen imena: „Maja“ (v stari Srbiji), do malega vse strinja z majevskimi ali spomladnimi običaji drugih narodov, pa tudi z Vukovimi podatki, o Jeremijevem dnevu (v izvirni besedi): „U Grblju onaj koji je rad da mu onoga ljeta zmiye ne dosadjuju, na Jeremijev dan ujutru lupajući oko kuće u prosulju,¹⁾ govori:

„Jeremije u polje
A sve zmiye u more.“²⁾

V Dubrovniku' je nekđaj 1. maja (p. st.) hodil Bembelj, (kakor Čoroje, Vila in Turica „na sretenije“ itd.³⁾ Imel je opravo vso opleteno z zelenim listjem in raznimi cveticami; okoli njega so se vili „blavori“,⁴⁾ in jednega je v roki nosil ter se igral ž njim . . .“ Gl. Vuk: „Život i obiç. 30. Bembelj, ki je po Hanušu značil spomlad, kaça pa morda ukročeno zimo. „B. Kal.“ 148.

Vzeti nam je tukaj v misel tudi srbske „Lazarice“. Tako se zovejo dekliči, ki hodijo nekod v Srbiji in drugod še zdaj óni dan pred Lazarjevo soboto („Lazareva subota“), kakor velé soboti pred cvetno nedeljo, — od hiše do hiše ter plešejo popevajo pesmi o Lazarju (ónem, ki ga je Kristus oživel). Po Sremu zbere se po nekoliko deklet, ki se vstopijo v „kolo“, iztezajo roke „od sebe“, pa vzdignejo malo dete moškega spola („maló dijete muško“), ki gre [podaje se] zdaj od rok do rok, a one popevajo:

Lazi, lazi Lazare!	Za svilene rukave.
Te ⁵⁾ dolazi do mene,	Za svilene marame ⁶⁾
Privataj ⁶⁾ se za mené:	Za klečane kecelje. ⁶⁾

(Prim. Vuk „rječ.“ 320; „Živ. i ob.“ 25.)

¹⁾ Na ponev ali ponvo.

²⁾ Po tém treba tudi popraviti 4 tiskovne zmote (v teh dveh vrsticah) v Letop. 1878 str. 5. — Srbska „Murena“ v naslednji pesmici (ondi) nam je pa sumna.

³⁾ Prim. Vuk. „rječn.“ p. b. Čoroje' str. 828—829.

⁴⁾ „Blavor“, m. v Črni gori velika kaça zobata (bajeslovna). Gl. Vuk „rječn.“ 29.

⁵⁾ Ter; — ⁶⁾ prijemaj; — ⁷⁾ robce (rute); — ⁸⁾ pregače' (zástore).

Dasi ta pesmica nima na videz ničesar bajeslovnega v sebi, pa sodimo vendar, da znači ta „Lazar“ ali omenjeno malo dete uprav s p o m l a d (srb. proleće, proljeće, premaljeće), in da si ni to „malo dete“ kar nič v rodu z Lazarjem sveto-pisemskim, nego da se je star naroden svetek iz poganske dobe — prekrstil za kristijanske dobe.

Da niso „Lazarice“ res nič drugega, nego ostanek starega narodnega svetka, dokazuje nam tudi ta način, ki se vrši še dandanes v Srbiji: Nekoliko „mladih deklic“, večinoma sirot ali vsaj ubogih roditeljev hčerk združi se baš na Lazarjevo soboto. Jedna se preopravi za mladeniča, ovenča se z velikim vencem, mahajočim ji po životu do stegna, v desnici pa nosi nekak butec („buzdovan“), ki je tudi s cveticami ovit; — druga v svetáčni ženski noši narodni in okrašena z vencem cvetic na glavi in okolo života, po obrazu pa dolgo gospodsko tančico („duvak“). „Lazar pa Lazarica“ pravijo téma, ki hodita potém z drugimi tudi lepo oblečenimi in po glavi ocvetličeni pobirat od hiše do hiše. Vsaka izmed teh deklic nosi v ta namen (za pobiranje darov) na levici čedno canjico, — a zarad lepšega v desnici še pisano „kitico“ (šopek cvetic). Dokler Lazar pa Lazarica plešeta pred hišo, popevajo deklice kratke pesmice „lazarice“, s katerimi pa ne slavé Lazarja, nego domače ljudi, (kakor koledniki), pojóč pred vsako hišo tudi kaj iz svojega t. j. sproti izmišljenega, kar se prilega gospodarju ali pa óne hiše ljudém. Le-ti pa gledajo, da izpulijo Lazarju ali pa Lazarici pri plesu nekoliko cvetic, misleč, da so čudotvorne so-sebno pri boleznih.¹⁾ Pobiralkam delé Srbi obilo. Kedar obhodi vso vas, razdelé deklice prejete darove na jednake dele med-se. („Buch f. Alle“ 1888; str. 630 z lepo podobo.)

Postavljanje „majey“ na sv. Filipa in Jakoba — ali **1. maja** dan ohranilo se je na **Češkem** še po mnogih krajih tudi navzlic vsem prepovedim nekdanje gosposke in navzlic novodobnemu strogemu zakonu, ki prepoveduje sekati mlado drevje.

Po okolici Poděbradski odreže Čeh dne 1. maja za rana v gozdu po dve zeleni mladiki ter zapikne jedno domá v gnoj pred hlevom, jedno pa dene na vrata zato, da ne morejo čarovnice v hlev (P. u. p.).

Nekod vtikajo Čehi lipove mladike v gnoj; a nekod devajo na gnoj, kakor kravjemu hlevu na prag trnja, misleč da čarovnice obvisé na njem. (Festk. 210.)

[**Čehonemci** v Toplicah („Teplitz“) mečejo na gnoj krhlikovine (rhamnus frangula, Faulbaum,) zato da ne morejo čarovnice naškoditi živini. (Grohm. 101); — na Hebskem („Egerland“)

¹⁾ Kdo se ne spominja pri teh besedah medveda, z grahovico ovitega, pri Čehih? Prim. str. 63.

nakopičijo pa ne samo pred hlevska, nego i pred hišna (sobna) vrata trnja toliko, kolikor je mōči, a kravam dajō uživati deveterega zelišča spomladnega. „Festk. 1864; 210.]

Okolo Prage hodijo istega dne zgodaj godci po vasi, a za njimi odrasli mladenči, držēč v rokah mlaje („smetivky t. ratolesti majove“). Ž njimi tepežka ali otepa mladenič mladeniča, govoreč: Ná sreče („tu maš štěstí“)! — ali če ga óni ne mahne z mlajem, sám prosi takó: Daj mi sreče („dej mi štěstí“); tepežkar ga zdaj oplazi in reče: Ná ti je („tu ho maš“)! Krolm. II; 249.¹⁾

Po nekaterih krajih hodijo češki dečāki uže o polnoči pred 1. majem v gozd sekati najlepših: ravnih in mladih bréz. Vsak si vzame za svojo izvoljenko po jedno, nekateri tudi po tri brézice, ki jih oklesti na mestu tako, da jim ostane samo vrh. Nekateri olupī tudi skorjo pod vrhom in vreže svoj primek, zato da bode deklica, kateri se postavi „maj“ pred vrata, vedela, kdo jo „ljubi in snubi“. Onim deklinam, katere so hōdile vse drago leto v krčmo na ples, a niso dale dečakom za „maje“, ni božjaka (beliča), postavijo pa kriv in neokleščēn „maj“. (P. u. p.) Prim. tudi Krolm. II; 250, kder se čita, da postavljajo nekōd „maje“ takó tudi katero nedeljo maja meseca. Nekōd obēlijo Čehi o takih prilikah borovec ali smreko na pol, ali pa tudi do (zelenega) vrha, ki ga nališpajo s pomladnimi cveticami in rdečimi trakovi, ali z rdečo svileno ruto in zelenim vencem itd. Tak „maj“ stavijo dečāki sredi vasī ali pa tudi pred krčmo in plešejo potēm z vaškimi deklīči okoli njega. Sem pa tam dečāki tudi plezajo na-nj . . . Način je jako različen.

Na sv. Filipa in Jakoba ali „1. maja“ dan umivajo se po Češkem ljudje pred solncem z roso, da jim ne bi naškodile čarovnice. Ob isti dobi pobirajo pa čarovnice s plahtami roso s tujega polja in drgnejo potlej domā ž njimi svojo živino ter ji dajō te rose tudi v nápoj, zato da bi imele obilo dobička pri živini. Ta dobiček je pa na kvar onemu gospodarju, s čegar polja je bila rosa pobrana, ter mu zato živina hujša . . . („Nar. poh. itd.“ 3. zv. 1874; 81).

Dne 1. maja izganjajo Čehi tudi prvič živino na pašo; a poprej pokropē hlev in živino s posvečeno vodo. Pred izganjanjem denejo pod prag metlo in jajce. Čim živina prekorači oboje, vrže se ono jajce trikrat čez čredo (přes stādo“) in obnese po trikrat okoli vsakega živinčeta.²⁾ (Ondi).

¹⁾ Prim. Letop. 1887; 146. Ondi čitaš, da se tepežkajo Čehi takó velikonočni ponedeljek t. j. drugi dan velikonočnega praznika, s katerim je cerkev nadomestila národni praznik spomladanski. (Gl. ondi str. 123.)

²⁾ Presneto trdo mora bīti to jajce, da se ne razbije . . . po trikratnem metanju čez čredo!!!

Da stavijo dečáki tudi med **Slovaki** poganske „maje“ še dandanes svojim izvoljenkam v čast, svedoči nam ta pesmica:

„Čo ti, mila, podarujem?
Darujem ti máj zelený
Pod obločkom [oknicem] zasad'eny.“

(„Svętozor“ 1888; str. 374.)

Kakor na véliki četrtek („zelený štvrtok“) in na sv. Jurija pri izganjanju na pašo, tako kadé pri Slovakih gospodinje tudi danes (1. maja) z ognjem in dimom žganih zelj, hleve in krave, da jim ne bi mogle naškoditi čare, in da bi jim dajale obilo mleka. („Sborn.“ 1870; 196.)

V Krakovu in na Krakovskem ovršujejo tudi še **Poljaki** „starodavni običaj“ majevski („Maj“); še zdaj opletajo namreč svoje hiše z zelenjem (listjem) ter postavljajo okoli njih maje, a po hišnih tleh trosijo raznih zelišč: kolmeža¹⁾ i dr. Prim. Kolbg. „Lud“ V 1871; 292.²⁾ Da je taka navada med Poljaki tudi o duhovem (binkoštih), povedali smo uže l. 1888.; 169. (7. razst.). A na str. 170 (4. r.) čitaš ondi, kako na Poznanjskem dečáki nosijo ali pa vozijo (obvožá) „na konju“ „Maja“ t. j. zelenega slamnatega moža, — a ne 1. maja, nego tudi o duhovem.

Po zadnjih ustnih poročilih jenjal je národni svetek majevski menda uže po vsi Galiciji ter se ovršuje zdaj povsod o duhovem: po kmetih in po mestih, če tudi ne pri vsaki hiši. — Tako se pogostem i drugi običaji pomikajo — zlasti k podobnim si praznikom, oziroma od starega národnega svetka — k nóvemu cerkvenemu.

Tako sta se tudi prvotni nemški „Maigraf“ (majevski grof) s svojo nevesto („Maibraut“) in mlajši „Maikönig“ (majevski kralj) s kraljico („Maikönigin“) vred v krščanski dobi preselila ter pridružila binkoštnemu prazniku. Prim. Letop. 1888; 171.

Iz prvine so Nemci 1. maja vsi pohajali gozde ali gaje ter hodili (da ne rečem „rómalí“) k „svetemu drvesu“ ali Gromovnikovemu dobu.³⁾ Še dandanes hodijo ta dan ob dolnji Reni v gozd po zelenih majevskih mladik, ki jih pripenjajo potlej na vrata, a na spodnjem Saksonskem olepotičijo z zelenimi mladikami in venci „majevski voz“ za prihod (uhod)

¹⁾ „Tatarak“ (acorus calamus, Kalmus).

²⁾ Po ustnem poročilu nehal je ta običaj v Krakovu (mestu) tačas uže povse. Po mestih vzhodne in zapadne Galicije slavé samó še dijaki svoj maj („majalis“).

³⁾ „Donnereiche“ = Donareiche t. j. dob ali hrast, ki je bil posvečen Donarju, Gromovniku nemškemu.

spomladi ali „zmladletka kot „majevskemu grofu“. Na skandinavskem severju prihaja pa o taki slavnosti tako zvani cvetlični grof („Blumengraf“), dočim se po visoki Nemčiji („Hochdeutschland“) in v Angliji po stari šegi ¹⁾ postavlja še „maj“. (Dr. J. N. Sepp. „Das Heidenthum u. dessen Bedeut. f. d. Christent.“ I. 255.)

Po istega duhovitega pisatelja mislih izhajajo iz starih očakovskih daritev poganskih tudi cerkveni obhodi o štirih letnih časih z blagoslovom majevskega zelenja ali pa z daritvo poljskih pridelkov. (Ondi).

Močno takó kakor Čehi in Poljaki (z nekaterimi premenami) stavijo i Nemci „maje“ 1. maja, ali prvo nedeljo po tem dnevu ²⁾ ali pa o binkoštih, (kar že vemo). Ker smo o binkoštnih „majih“, ki so pravim (prvotnim) podobni kakor jajce jajcu, govorili uže lani, zato bodi o majevski slavnosti nemški vtreseno tû samo še toliko, da si stavijo nekod po Nemškem tudi občine vsaka svoj „maj“ uže óno noč pred 1. majem, in da ob isti dobi postavljajo „častno drvo“ tudi poštenim devicam pred spalnice; drugim deklinam potresajo pa... rezanice pred prag. (Kuhn: Westf. Sag itd. II. 161.)

Opozarjamo še na to, da Švabi ob reki Enz „prvega maja“ celó pokopujejo, kakor pri naš Pusta, — samo na drugačen način. Gl. Letop. 1878; 15.

„Drugod pokopujejo“, čitaš ondi nadalje, ... „celó „žeganje“ ali sejem („Kirmess“).

To je pa nov dokaz, kako prenaša ljudstvo nekatere običaje včasih z nerazuma od národnega praznika na kakšen drug národen praznik. ³⁾

Nemške vraže: Z jutranjo roso (1. maja) lahko čaraš ter umeteš obilo suróvega masla. Ako se valja kdo zjutraj „gol“ po rosnati travi, brani ga to čaram, garjam, mrčesu itd. Umi vanje z rano roso tega dne odpravlja pege. ⁴⁾ „Prvega maja vodi“ prisvaja vraža na Češkem isto zdravilno moč kakor velikonočni vodi... (W. II; str. 73). Grohmann, ki je poslednjo vražo bolj na drobno razglasil (44), modruje, da meri na to menda tudi nekega Pražkega škofa svaritev, ⁵⁾ naj ljudje ne iščejo pomoči pri studencih „pro mortalitate animalium, pro pestilentia et aliqua infirmitate“ (t. j. za cépanje živine, za kugo in kako drugo bolezen). Grohmann ni povedal izrécno,

¹⁾ Gl. na 107. str.

²⁾ Prim. tudi Krolmusove podatke (II; 203) o slavnosti majevski po Češkem pred l. 1806.

³⁾ „Pri Celju“ postavljajo Slovenci o božiču namesto božičnega drevesa... „maj“ pod milo nebo. (Priobčil g. Hlačar l. 1886).

⁴⁾ Po dolenje-avstr. vraži je pa majevska rosa strupena. (P. u. p.).

⁵⁾ Početkom XII. veka (Grohm. 43).

je li sedanja vraža češka ali pa (čeho-) nemška; ker jo je pa Wuttke (n. n. m.) uvrstil med nemške vraže, storili smo tako tudi mi.

Vremensko prerokovanje (nemško na Češkem):

„Regen in der Walpurgisnacht
Hat stets Tenn' und Keller vollgemacht.“

T. j. Če po noči pred Filipom in Jakobom deží, — to vselej skedenj in klet napolni.

O „1. maju“ pa pravijo Čehonemci: „Ako je na sv. Filipa in Jakoba dež, napoveduje rodovitno leto. Nekateri pa modrujejo tako, da po tem dežju zemlja ne drži nič kaj moče v sebi („dass der Boden nicht recht feucht halte“) itd.

V **Angliji** so v XVI. in XVII. veku dne 1. maja v jutro zarana mladeniči in dekliči odpravljali se v najbližji gozd; tam so lamali drevesne veje, prepletali jih s cveticami, a vrnivši se domov, devali jih na hišna vrata. Potem so posekali veliko drvo in pripeljali v mesto ali pa v vas na nekoliko dvojicah bikov, ocvetličeni med rogovi, to drvo (maj, „maibaum“) postavljali po sredi trga in se igrali ter plesali okoli njega. Te slavnosti vodnik zval se je „lord of the may“, izbrana mu družica pa „lady of the may“. (Afan. III; 709).

Tudi **Danci** so 1. maja praznovali Valburgin dan s slovesnim obhodom. Dejali so temu: jezdariti leto v deželo („at ride Sommer i bye“). Jezdarili so spredaj mladeniči, a za njimi Maj („floriger“), ovenčan z vencema na vsaki rami itd. Potem ko so ga device obstopile okolivrch (okoli in okoli), izbral si je izmed njih jedno v „majindo“. Kakor pa Danci majevski kres zovejo „gadeild“ (poulični ogenj), tako so tudi majevske slavnosti vodnika imenovali „gadebasse“ (poulični medved, Gassenbär), a družico mu „gadelam“ (poulično jagnje, Gassenlamm) ali „gadinde“. Po tém takem sta „gadebasse“ in „gadinde“ to, kar „maigreve“ [maigraf] in „maigrevinde“ [majgräfin]. Grim. „D. Myth.“ II²; 735—6.

Stari **Rimljani** so pod konec aprila do 1. maja meseca praznovali tako zvane floralije („floralia“) v čast Flori, boginji cvetlic. Po cvetlični okraši: po pisanih vencih, s katerimi so pogani v tej priliki lepotičili tudi svoje hiše, . . . spominja nas ta praznik živo spomladnega oziroma majevskega praznika . . . ; kar se pa tiče imena „maj“, trdi učeni Preller, „da se imenuje ta mesec také po stari spomladni boginji rimljanski Maji“ („Maia“). Gl. „Röm. Myth.“ II. (1881); 159.

Sv. Florijan (4. maja).

„Ta dan morajo moški creti,¹⁾ zakaj, ni mi znano.“
(Motnik. Zap. g. Križnik.)

Ta podatek se razjasnjuje nekoliko po štaj-slovenskem običaju. „Na Florjanovo hodijo dečki po vasi že zjutraj ob treh k sosedom v peč kurit in dobijo za to od hišne gospodinje cvrtja.“ („Črtice“ 39.)

Če je na Florjanovo jasno, bóde tisto leto mnogo požárjev. itd. (Ondi.)

Če na ta dan dež gre²⁾, [potlej] ga celo leto manjka, (V Lešah na Korošk.; zap. K. Pečnik.)

Sv. Vrban, Urban (25. maja).

Na Cirkljanskem pravijo otrokom, da se ta dan tiči ženijo³⁾, in da je na ženitvanju belih hlebcev, pogače, cvrtja, mesa in vina, sploh vsega dobrega obilo. Kogar svatje (tiči) vidijo, vsakega povabijo in mu postrežejo z vsemi jedmi in pijačami. Ako je lep dan, otroci brez mirú prelazijo polja, travnike, gozde, zidove, plotove, — vedno misleč, da so se tiči pač ženili, da jih le niso mogli najti. Najde se pa tudi kakšna doletna⁴⁾ ženica, ki je preverjena, da je vse to res. (Zap. g. J. Jereb.)

Ta dan ne smejo gospodinje kruha pèči, sicer je celo leto plesniv. (Črnomelj. Zap. g. Kupljen.) Na sv. Vrbana dan ne sme se delati nobena jed iz moke, ker sicer kruh celo leto zadahne⁵⁾. (Adlešiče. Zap. vč. g. Šašelj.)

Sv. Vrbán muhe prižene. To jutro se mora dolgo ležati, da jih Vrban žene naprej; sicer bi jih bilo več pri hiši, bi jih noter nagnal. (Motnik. Zap. g. Križnik.)

Sv. Vrban muhe prižene; sv. Erazem⁶⁾ jih pa razdraži. (Ondi.)

Kdor se hoče skoraj oženiti, naj se posti na sv. Vrbana vés dan. (Prim. „Črtice“ 252.)

Po češkem pregovoru ne kaže ovsa sejati tega dne: „Havlovo žito, Urbanov oves, co s toho bude, potom mi povéz.“⁷⁾ Kaže pa sejati lan: „Urbanov den, pospeš síti len“.

¹⁾ Skrajšano iz „cvreti“; prim. „cvrtje“. J. N.

²⁾ 2. junija.

³⁾ Tudi po nemški prazni veri se . . ječmen ne sme sejati ta dan. (V. II; str. 393.)

Ako dežuje tega dne, bode malo vina; ako je pa lepo vreme, bóde obilo in dobrega vina. Na Češkem in na Nemškem je namreč sv. Vrban zaščitnik („patron“) vinstvu, ker se ta sv. Vrban (papež) po zmoti zamenjuje z imenjacom mu sv. Vrbanom, škofom, ki je storil mnogo za vinstvo ter se praznuje 5. septembra. Ondotni (vinogradniki) pravijo, da so si sv. Vrbana izbrali zaščitnika zato, ker je bil po neki „legendi“ sv. Vrban svojim preganjalcem utekel v nograd ter si rešil tako življenje. („Festk.“ 1864; 278.)

Medard (8. jun.).

Po mnogih krajih evropskih, zlasti po nemških deželah (severnih in južnih¹⁾) sluje prazna vera, da če na sv. Medarda deží, dežuje potlej 40 dní.²⁾

Ta vera je tudi med **Slovenci** in nekaterimi drugimi Slovani.

„Če na sv. Medarda dan gre dež, potlej bo grdo vreme še 40 dni. (Motnik. Zap. g. Križnik.) „Če je na sv. Medarda deževno vreme, bo tudi še slednjih 40 dni deževalo; če je pa lepo, pa bo ‚iše‘ (še) 40 dní deževalo. Ali: „Káko je vreme ta dan, táko bo še 40 dní“. (Črnomelj. Zap. g. Kupljen.) „Če je lepo, bóde dobro vino.“ (Isti.)

Pri drugih Jugoslovanih nismo mogli zaslediti ničesar takega.

Cehi pravijo pa tudi: „Prší-li na sv. Medarda, prší [dežuje] čtyřicet dní po sobě [nenehoma]. „Ččm.“ 1853; 495. Ali pa: „Medardova krapě — čtyřicet dní kape“. („Festk.“ 1864; 294.)

Isto vero nahajaš tudi med **Slovaki**. („Sbornik“ 1870; 198.)

Francoz ne šteje deževnih dní, nego samo na kratko velí: „Médard — grand pleurard“. (Mozin II; 290.) S tem se prerokuje, da Medard rad dolgo dežuje.

Sv. Vid (15. junija).

Premišljujoč toliko število církev, sv. Vidu posvečenih in na slovanskem svetu (sedanjem in bivšem) stoječih, ne moremo si kaj, da ne bi pritegnili ónim učenjakom, kateri sodijo

¹⁾ Wuttke omenja samo sev. Nemčijo in Šlezijo (II; str. 82).

²⁾ Prim. tudi ta nemški pregovor:

„Wie um St. Medard es der Himmel treibt,
So das Wetter 40 Tage bleibt“.

(„Univ. Bibliothek. Leipz. Nr. 1577; 25.)

po tém, da je bilo za paganske dobe malika Svetovita¹⁾ častje res jako razširjeno med Slovani, posebno pa med Slovenci in da je modra cérkev (preverjaje in preverivši naše prednike), jako uspešno namesto malika ponujala jim svetnika: sv. Vida, ker mu zvoní imé skoraj tako kakor — malikovo.²⁾ V Pragi je pa dobil sv. Vid tudi črnega petelina, kakeršnega je imel (poleg belega konja) tudi Svetovid, zato da so se preverjeni Čehi laže privadili novemu svetniku.³⁾

Ne nahaja se pa med **Slovenci** o sv. Vidu toliko vraž in praznih vér kakor med nekaterimi drugimi Slovani. — Iz slovenskih krajev zvedeli smo samo toliko:

„Čedniki (čredniki) častijo sv. Vida ko ovčjega patrona.“ (V Motniku zap. g. Križnik).

Belim Kranjcem in njihovim najbližjim sosedom in bratom Hrvatom je pa sv. Vid pomočnik za bolne oči. (Sám slišal ter spremljal n. pr. v svojem šestem letu pokojno staro rodbenico na hrvatsko stran (pod Ozelj. Ozail) na proščenje k sv. Vidu, zato ker so jo bolele oči). K ti veri je menda pripomogla tudi misel na ‚vid‘ (videti), ki se strinja z imenom svetnikovim.

Na Vidovo v jutro pred solncem hodijo nekateri po ovsu („zubu“) rose brát, in to: v cunjo. To potém ožmó, in ta tekočina je posebno dober lek, če bolijo koga oči. Samo namaže se ž njo, pa človek ozdravi. (Adlešiče. Zap. vč. g. Šašelj.)

Tudi Črnomáljci ta dan roso pred solncem bèrejo in si ž njo bolne oči pèrejo. [Lahko si mislim, da tega ne delajo razsvetljeni, nego sami preprosti ljudje. J. N.). (Zap. g. Kupljen.)

Ondi pravijo: Če je ta dan dež, bóde pšenica slaba, in vino se ‚habi‘. — „Če ob sv. Vidu megla visoko drži, umirajo gospoda; če nizko, pa kmeti.“ (Isti zap. v Dolnji Podgori.)

Sv. Vid je črešenj sit. (Na Krškem zap. g. Romih.)

O svetem Vid' — se noč in dan vid' ;

Če se skrčiš — ‚v vanj‘ trčiš ;

Če se stegneš — ‚v vanj‘ dregneš.

(Motnik. Zap. g. Križnik.)

Drugi **Jugoslovani** (vsaj Srbi) kurijo zvečer pred sv. Vidom po mnogih krajih še dandanes kres. (Prim. Vuk. „rječn.“ 303

¹⁾ Svetovit, staroslovenski Svetovita (izreci hohnaje: Sventovit); č. Svatovit. Tujci mu pravijo „Svantewit“.

²⁾ Prim. Reinsb. Dür. „Festkal. a. Böhm.“ 1864, 300; Bidern. „Slav. Bl.“ I, 12; P. Ladislav: „Sloven. Glasn.“ 1865; W. II (1869), str. 34 i. dr.

³⁾ Belega konja Svetovitovega prisvajajo pa nekateri sv. Jurju. (Letop. 1888; 140.)

pod bes. „krijes“). Appendini trdi, da ga kurijo — ne samo v ‚Dubrovniku‘, nego po vsem *Illirskem*, (kakor o sv. Modestu, Ivanu in Eliji). Skačejo čez ogenj ovenčani z venci, preslavljajoč pri tem sv. Vida. Želé si tudi vse sreče ter zovejo pri tem rodbenike in prijatelje po imenu na glas; t. j. predno mladenič ali pa deklica preskoči ogenj, naméni vselej za koga; n. pr. „ovo za oca, ovo za mater, ovo za Miloša, ovo za Milicu“ itd. (Vuk govoreč samo o „Dalmaciji i Dubrovniku“; gl. „Život i obič.“ 1867; 67).

V Poljici (Dalm.) slavé pastirji Vidovdan, kurč z lepo dišečim drevjem. (Sepp. I; 217).

Med ‚Srbi-graničari‘ hodijo óni dan pred Vidovim dnevom odrasle deklice brat ‚vidića‘¹⁾. Teh cvetic si zvečer devajo pod vzglavje, da bi v snu videla vsaka svojega sojenika („svoga sudjenika“) t. j. ónega, kateri ji je namenjen. Po noči pred tem dnevom pohaja tudi mnogo sveta tako zvano „Vidovo vrelo“ t. j. Vidov izvirek (iza Kolarića²⁾), kder se ljudje umivajo s to vodo, misleč, da pomaga ‚od glavobolje‘ in očesne bolezni. — A kdor hoče vedeti, kakova je ta „čudotvorna voda“, hđdi tja, pa bóde videl lepo plavajoče . . . žabe po njej. (N. Beg. 122).

Gledé setve pravijo isti Srbi: „Jelisije³⁾ proso sije, dodje Vide, da obide.“ (Ondi).

Cehi velé: „Svatý Vit den nejdelší má.“ V starem kalendarju (cisiojanu) l. 1520 čitaš pa: „Jest-li že Vita českého dědice znáš, na ten svátek najdelší den máš.“

To se razlaga tako, da so sv. Vida dan, predno je bil nóvi koledar Gregorijev na Češkem uveden l. 1584), ovršávali pozneje nego osédobi, in to blizu sedanjega Ivanja (24. junija), ko je najdaljši dan.

Kakor so poganski Slovani nekđaj Svetovitu žrtvovali (darovali) sosebnó petelina, tako so češki kmetje okolice Pražke še pod konec 18. veka prinašali sv. Vidu s kolači vred tudi petelinov („kohouty“) v sv. Vida cerkev, ki jo je bil sv. Venceslav uže l. 928. ali 930. dal zidati v Pragi na gradu ter posvetiti sv. Vidu v čast, kakor sodijo, uprav s tem namenom, da bi se tega svetnika častje razprostranilo med severnimi Slovani. Da bi se pa prevérjenci privadili temu krščanskemu svetniku še laže, dal mu je postaviti na stran tudi Svetovitovega črnega petelina, ki stojí ondi še danes. (Prim. Krolm. I, 379. in „Festk.“ 1864; 300—301). Nekateri trdijo, da izhaja od tod tudi petelin na cérkvah, zvo-

¹⁾ ‚Vidić‘ menda isto, kar hrv. ‚vidac‘, nem. „Augentrost“, neka rastlina: smetlika (Cig. V.).

²⁾ Elizej, starovercem 14 (26) junija, t. j. oni dan pred Vidovim.

nikih itd., posebno na Češkem. . . (W. II; 34.) Lahko, da méri na Svetovitovega petelina tudi óni črni petelin, ki mu odsekujejo Čehi glavo itd. o predpustu ali na pustni torek, osé-dobi zlasti na svatbah (str. 67).

Petelin, svetlobe in novega jutra oznanovalec, prežene s prvim glasom hudiča mračnjaka ter mu ustavi vse dejanje.¹⁾ Zato je on pridevek (atribut) Merkurju in Martu, babilonskemu Nergalu in svetlobnemu bogu Svetovitu,²⁾ tako modruje Sepp I; 217.

Tudi Čehi imajo nekako čudotvorno, — da rečemo tako: „Vidovo vrelo“ v sv. Vida lesu (gozdu) pri Čahrovu v nekdanjem okrožju Plzenskem. Poprej je tako ‚vrelo‘ (uprav za bolne oči) slulo tudi v Sinutcu (Sinutz) v poprejšnjem okrožju Zateškem ali Záškem (Saaz). („Festk.“ 1864; 301 in 302.) Prim. Krolm. ondi; Grohm. 74.

Nemci t. j. njihovi učenjaki priznavajo sami, da se nekateri praznoverski običaji nemški, ki se tičejo zdaj sv. Vida, (a seobno po onih krajih, koder so prebivali nekdanj Slovani), ne dadó razlagati drugače nego z nekdanjim častjem Svetovitovim. Ko je bil škof Oto Bamberški prevéril stare Pomorjane (Pommern), ki so poprej častili petelina (kot Svetovitovo žival), dal je sv. Vida kostí v celo srebrno roko vdeti ter na-njo postaviti petelinovo podobo, tako da so nôvi preverjenci slovanski, poklekáje pred petelinom, nehoté častili tudi svetnikove ostanke. . . (W. II; str. 34.)

Tudi po severni in vzhodni Bavarski je sv. Vid še dan danes v jako veliki časti; kajti od 5. do 7. veka so ondod gospodovali še Srbi (Sorbi); tudi v Frankoniji (Franken) nahajaš še mnogo slovanskega. Po južnonemških deželah učé matere deco, naj se priporočajo sv. Vidu, da ne . . . porosé postelje (zato ker je Svetovitev petelin budil spéče ljudi). Povedali smo uže, kako nekateri Nemci o kresu . . . sv. Vida prosijo polén. Po nekaterih krajih južno-bavarskih kresujejo Nemci uprav na sv. Vida dan. (Ondi.)

Kakor pritikajo Nemci sv. Valentinu ‚Valentinovo bolezen‘, tako so neko drugo bolezen po sv. Vidu krstili „Veitstanz“ (sv. Vida ples = lat. „chorea sancti Viti“). Ker se pa ista bolezen imenuje tako tudi francoski, („danse de St. Vit“ ali „de St. Guy“, pa tudi „maladie de St. Guy“ in „chorée“), zato sodimo, da je to ime nastalo najprej na Francoskem, tem bolj zato ker so sv. Vida kostí počivale najprej pri sv. Dijoniziju

¹⁾ „Der Hahn, der Bote des Lichtes und des neuanbrechenden Morgens verscheucht mit seinem ersten Rufe den Satan der Finsterniss, und stellt dessen Werke ein.“

²⁾ Prim. Letop. 1888; 140 (6. razst.).

S. Denis) blizu Pariza, in to uže pred 9. vekom, a léta 836. prenesli so jih v samostan Novokorvejski (Corvey). Ker so se bolniki menda posebno sv. Vidu priporočali o taki bolezni, zato so ji vzdeli sčasoma po tem svetniku ime, ki se je po naših mislih najbrže po zdravniških knjigah latinskih zaplodilo tudi med Nemce, ki so latinsko ime ponemčili. Prim. J. E. Stadler: „Heiligenlexik.“ V; 748.

Sv. Janez¹⁾ in Pavel (26. jun.).

Slovinci štajerski in nekateri Beli Kranjci častijo oba svetnika kot posebna „zavetnika ob hudi uri“ — óni zlasti „zoper streló“, le-ti pa „proti toči“. (Gl. „Črtice“ 58 in dopis z Rádovice pri Metlki v „Slovincu“ l. 1884, št. 148).

Tudi drugi narodi so klicali ta svetnika uže v šestem veku na pomoč sosebno o toči in o drugem škodljivem vremenu. Zato so jima **Nemci** nadeli pridevek: „die Wetterherren“ (vremenska gospodarja²⁾). Tako se číta celó v nekem starem pismu l. 1298. Ista vera je tudi po **Češkem** med Čehi (in Čehonemci). Čehi so pa bili temu sv. Janu' Svetlemu nekaj vzdeli ‚burjan‘, a pozneje ‚Bur-Jan‘, kakor Srbi svetemu Eliji ali Iliji — gromovnik. Na tega sv. Janeza (Bur-Jana) in na točo, ki je slučajno večkrat pobijala o njegovem prazniku, mérila je tudi stara češka zastavica: „Kateri svetnik mlati brez cepa?“ (Prim. „B. Kal.“ 193 in „Festk.“ 322—323).

Sv. Peter in Pavel ali „Petrôvo“ (29. junija).

Če je na Petrôvo dež, bóde pšenica rjava; če pa ta dan grmi, so lešniki ‚pešivi‘. (V Črnomlju ozir. v Dolnji Podgori zap. g. Kupljen). Na Krškem grmenje ‚pomeni‘, da bo malo orehov. (Zap. g. Ravnikar).

Štaj. Slovenci velé: Ako dežuje na Petrovo, bodo orehi ‚piškavi‘ (Črtice); koroški Slovenci pa, da gre potlej ajda v košt³⁾ t. j. da bode plodna. (V Rožu zap. K. Pečnik).

Tega dne človek ne sme na črešnjo, ker dol pade; tudi kópati se ne sme, ker utone. (Krško. Zap. g. Romih).

¹⁾ T. j. Joannes Albus (č. Jan Světlý).

²⁾ Pilgram: „Calendarium chronologicum“. Wien, 1781; 170; a ta dan zval se je nekaj nemški „Hagelfeier“ (tóčni praznik) Ondi.

³⁾ Košt (m.): kašča (kašta’).

Srbski pastirji žgó nekod kakor na večer pred svojim Ivanjem, tako i óni večer pred svojim Petrovim lubje okoli „tora“. (Prim. Letop. 1887; 111). Po nekih krajih (kakor po Sremu) popevajo deklice, nabiraje cvetlice zvečer pred Ivanjem:

Ivanjsko cveće, Petrovsko,
Ivan ga bere te [ter] bere:
Majci ga baca v krilo,
A majka s krila na zemlju —“

(Vuk: „Život i obiĉ.“ 67.)

Sem pa tam denejo odrasle deklice na Ivanje v lonec (pisker) zemlje in va-njo posejejo nekoliko zrn pšenice, pa na Petrôvo („Petrov dan“) gledajo, kako je pognala ali vzkliła („nikla ili ukljajala“): ako so klice zvite kakor prstan, ondaj velé, da bode svatba še to leto. (Ondi 68).

V Stari Srbiji (posebno v Kolašinu) naberó pastirji óni dan pred Petrovim („u oĉi Petrova dne“) po stajah ali stanovih sira, smetane in drugih prigrizkov za drugi dan ter nakopljejo trave, ki se zove „veliko zelje“. Ponoĉi se pa zberó vsi na jedno mesto, zažgó lubje ter streljajo s samokresi. Pred solncem podelé stajam vse óno „veliko zelje“, potlej se pa gosté ves dan. S sirom darujejo sveĉenika, vsako družinĉe v hiši, pa i vsakemu živinĉetu, ali ĉe ima kdo mnogo živine, vsaj vsaki molzni kravi in voznemu volu natáknejo na vsak rog po hlebĉek sira, ki ga potlej pastirji snamejo in pojedó. („Glasn. srps. uĉ. dr.“ 1867; 106).

Na Hvarskem otoku (Lesina v Dalm.) kurijo na večer pred Petrôvim kres tako, kakor na večer pred Ivanjem in Vidovim, in to v ta namén, da bi pregnali (z ognjem) ĉarovnice. Najprej mora (kakor pri ‚Dubrovniku‘) preskoĉiti ogenj star moŹ in pri tem preklinjati ĉarovnice; a za njim ga preskaĉejo mladi ljudje, (kakor na večer pred Vidovim in pred Elijevim) z ovenĉano glavo ali pa s cveticami v laséh, govoreĉ na ves glas: „U ime Boga i svetoga Petra za . . .“ (zdaj pové ime óne ĉislane ali priljubljene si osebe, kateri velja ta skok, kakor smo slišali malo poprej v Vidovega kresa popisu). „Globus“, Braunschw. 1870; str. 380. — Na večer pred Petrovim kurijo kres i Hrvatje v Belovarski Źupaniji. („Obzor“, 1886, br. 94.)

Pred nekoliko leti kurili so na večer ‚k sv. Petru in Pavlu‘ tudi še **Slovenci** po Kobaridskem. (Zap. g. A. Gabršĉek).

Ĉehi ob Veltavi bojé se ta dan, da se ne bi utopili v njej. Ćita se i to, da niso še poĉetkom tega veka ribiĉi PraŹki na sv. Petra in Pavla dan hoteli nikakega utopljenca potegniti iz vode, da ne bi razsrdili povodnega moŹa („vodnĉka“). . . „B. Kal.“ 194.

Tudi **Nemci** pravijo, da hoče n. pr. voda „Enz“ na Švabskem vsako leto na sv. Petra in Pavla dan (kakor na vnebohod) imeti svojega človeka ali „svojo žrtvo“ (W. II; str. 38). Nekod pa trdijo, da zahteva Bog ta dan troje ljudi, i to največ tako, da jednega ubije strela, jeden utone, jeden se pa sam končá. — Ta dan se ne sme kosíti, drugače ubije kosca strela. (Ondi str. 82). O tej priliki se zopet spominjamo „Ognjene Marije“ srbske, ki se praznuje uprav na naše Petrôvo. (Glej str. 113). A čudno, da se razven tega imena, dne in duhovite nar. pesmi: „Ognjena Marija u paklu“ — (Vuk. II. 1845; str. 11), in da je „sestra rodjena sv. Iliji,“ — o njenem svetku ne nahaja nič tiskanega.

Kedar grmi, pravijo Nemci: „Peter se krogla“ (keglja); nekod pa: „Peter vozi Mater božjo¹⁾ v vozu na prešet.“ (W. II; 22).

Marije device obiskovanje (2. jul).

Stsl. —; r. навѣщаніе богородицы navěščánie bogoródicy²⁾; mr. (gr.-kat.) „posěščenje presvjatoju bogorodiceju sv. Elisavety; hrv. pohodjenje [blažene djevice] Marije; č. navštivení Panny Marie; č.-sl. „navšt. Marie“; p. Najświętsza Panna Marya Anielska.

„Kakeršno je vreme ta dan, takšno je še potlej, ko čez 40 dni pride nazaj dan.“ (Iz Češemnika. Zap. g. Križnik).

Med Čehonemci je ta vraža, da óne matere, katerim so deca pomrla pred Marije d. obiskovanjem, ne smejo jesti jagod; kajti tega dne potuje Marija po gorah in bere gredoč jagod, s katerimi obdaruje potlej vso deco v nebesih. Tista deca, katerih matere so se bile uže nazobale jagod, ne dobé pa pri delitvi ničesar. (Schmalf. 96). A Čehi pravijo, da delj Marija devica jagode rajski dečici samo do Ivanja (24. junija), in da óna mati, kateri je bilo umrlo káko dete, ne sme zobati jagod do tega dne, drugače bi jih njeno dete v raju dobilo toliko manj. Marija velj takemu detetu: „Vidiš, detešče, na-te je prišlo malo; mati ti je snedla.“ („B. Kal.“ 176).

¹⁾ Unsere liebe Frau.“

²⁾ Pravoslavnim je ta dan (po star. koled.) uprav: r. in mr. „položenje rize presvjatyja bogorodicy;“ bolg. „čestnija rizi na sv. Bogorodica;“ srb. „položenje rize Bogorodičine“ (nem. Kleid Mariä). Prim. tudi „sretenije“ v Letop. 1888; 186 (op.).

Sv. Ciril in Metod (5. julija).

Blagovestnika slovanska, SS. Cirila in Metoda, praznujemo Slovenci dne 5. julija stoprav od l. 1881.

V najnovejši dokaz, kako se nekateri stari národni običaji radi premikajo od praznika do praznika, priobčujemo tu samo toliko, da so koroški Slovenci in nekoč tudi njihovi štaj.-slovenski sosedje začeli stoprav v novi dobi po hribih in gorah kuriti kres in streljati na večer (4. julija) pred tem novim praznikom. („Pol.“ br. 197 z dne 19. jul. 1889 na 2. str. dopis s Korošk.). Oboje (kres in streljanje) vrší se pa sedaj, to se ve, samo od veselja, a ne iz znanih nam uže poganskih ali praznovérskih uzrokov. Za vraže in prazne vére je ta praznik — še premlad; a ni se menda bati, da bi se ga prijela katera — poslej.

Po zadnjih javnih poročilih goreli so letos kresovi na isti večer tudi po nekaterih kranjsko-slovenskih krajih; n. pr.: v Litiji, po hribih sv. Lamberta („Šentlamperta“), na Vrhniki, na Zaplani itd.

Popravki.

Str. 59, vr. 10 od zd	namesto:	„na 152. str.“	čitaj: v Letop. 1888	na 152. str.
„ 60, (1, 2, 3 op.)	„	„na 157. str.“	„	na 157. str.
„ 65, (10. op.)	„	„blině in mlině“	čitaj: „blině in mlině.	„
„ 66, vr. 15	„	„vtapljali“	„	utápljali.
„ 69, „ 17	„	„Ribnibi“	„	Ribnici.
„ 79, „ 3	„	„Cerkljanskem“	„	Cirkljanskem.
„ 105, „ 7 od zd.	„	„uhod“	„	vhod.

Naposled zahvaljujem g. I. Jereba, računskega uradnika v fin. ministerstvu na Dunaju, za nove ugodne podatke.

